

Biuletyn

ISSN 2719-5147

informacyjny

5–6/2025

**Dyskusje o przyszłości
Wspólnej Polityki Rolnej**

Liderki polskiej wsi

Głosem młodych

**Inauguracja prac Polskiego
Parlamentu Wiejskiego**

**Kupując żywność
z tym znakiem**

Ministerstwo Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

**PRODUKT
POLSKI**

**masz pewność, że
została wytworzona
w Polsce na bazie
krajowych surowców**

Dowiedz się więcej

#KUPUJŚWIADOMIE

W numerze:

MRiRW

MRiRW

Dyskusje o przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej	4
Wieś w punkcie zwrotnym – po 20 latach w Unii Europejskiej nadzieję zastępuje odpowiedzialność	7
Czego potrzebują obszary wiejskie, aby się rozwijać?	9
Wieś mówi o przyszłości	13
Polska wieś w centrum debaty – siła tradycji a wizja przyszłości	16
Liderki polskiej wsi	18
Kobiety na wsi. Teraz jest ich czas!	20
Głosem młodych	22
Młodzi głosem i siłą przyszłości. Relacja z Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi	26
Inauguracja prac Polskiego Parlamentu Wiejskiego	30
Odnowa wsi – aktywność, podmiotowość i sprawczość mieszkańców	33
Państwowe doradztwo rolnicze na rzecz rozwoju polskiej wsi	38

Ministerstwo Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Szanowni Państwo!

Za nami największe wydarzenie poświęcone przyszłości wsi w ramach polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej – Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi (EKOiRW). Jestem bardzo zadowolony z licznych dyskusji, przeprowadzonych w gronie znakomitych gości z Polski i zagranicy. Znaleźli się wśród nich przedstawiciele ministerstw odpowiedzialnych za rozwój wsi, instytucji działających na rzecz rozwoju wsi i obszarów wiejskich, samorządów, organizacji pozarządowych, środowisk naukowych, a także liderów społeczności wiejskich.

Celem Kongresu była wymiana wiedzy i doświadczeń wspierających rozwój wsi – i został on osiągnięty. Teraz czas na wdrożenie wyciągniętych wniosków. W tym numerze „Biuletynu Informacyjnego” zebraliśmy kluczowe zagadnienia poruszone podczas EKOiRW. Wskazujemy czynniki, które są motorem rozwoju wsi. A są nim przede wszystkim ludzie – aktywni na swoich obszarach, znający potrzeby mieszkańców, mający cele, wizje i chęci – samorządowcy, dyrektorzy szkół oraz członkowie Kół Gospodyń Wiejskich, Ochotniczych Straży Pożarnych, stowarzyszeń, fundacji i grup LEADER.

Ponieważ oddolne inicjatywy decydują o sile i UE, i państwa, i regionu, ważnym wnioskiem z Kongresu jest przekonanie o tym, że należy wspierać oddolność – poprzez przekazywanie kompetencji i środków finansowych. Bo kto inny, jak nie mieszkańcy wsi, najlepiej zna potrzeby swojego regionu?

Wieś do rozwoju potrzebuje więc przede wszystkim ludzi. Ci natomiast potrzebują odpowiednich warunków do życia. Tylko na wsi, która jest miejscem przyjaznym dla mieszkańców, oferującym im dostęp do dobrej edukacji, opieki zdrowotnej, kultury oraz

CZESŁAW SIEKIERSKI,
minister rolnictwa i rozwoju wsi

możliwości rozwoju, ludzie będą chcieli pozostawać i mieszkać. Dlatego kolejny ważny wniosek z dyskusji podczas EKOiRW jest taki, że obszary wiejskie potrzebują inwestycji, które poprawią stan wiejskiej infrastruktury oraz dostęp do usług publicznych. Chociaż przez ostatnie 20–30 lat doszło do ogromnych, pozytywnych zmian w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury na obszarach wiejskich, to nadal istnieją duże potrzeby w tym zakresie.

Takie działania są także bardzo ważne w kontekście wyzwania, którym jest wyludnianie się wsi oraz wymiana pokoleniowa na obszarach wiejskich. Problemem jest to, że obecnie niewielu młodych ludzi decyduje się

na przejmowanie rodzinnych gospodarstw lub rozpoczynanie własnej działalności w sektorze rolnym. Na przeszkodzie stają im systemowe bariery i konkretne trudności. W toku dyskusji podczas Kongresu wskazaliśmy na wyzwania, z którymi mierzą się

osoby rozpoczynające pracę w rolnictwie. Pokonanie tych barier jest ważnym zadaniem, które powinno być uwzględniane w kształtowaniu polityki rolnej – zarówno na szczeblu Unii Europejskiej, jak i na poziomie poszczególnych państw członkowskich i regionów. A do barier tych należą trudności w dostępie do ziemi, spowodowane m.in. brakiem dostatecznego kapitału, a przy tym utrudniony dostęp do tego kapitału,

Tylko na wsi, która jest miejscem przyjaznym dla mieszkańców, oferującym im dostęp do dobrej edukacji, opieki zdrowotnej, kultury oraz możliwości rozwoju, ludzie będą chcieli pozostawać i mieszkać

niezbędnego, aby inwestować i rozwijać działalność. Z tego wniossek, że potrzebujemy większej dostępności kredytów, ulg podatkowych i ochrony rolników w pierwszych latach działalności.

Kolejnym konkretnym zadaniem jest poprawa systemu edukacji rolniczej, zwłaszcza modyfikacja i modernizacja programu nauczania na kierunkach rolniczych. Rolnicze uczelnie wyższe mają za zadanie wyposażać młodych ludzi w aktualną wiedzę, także w zakresie technologii.

Musimy inwestować w młodych. Młode pokolenie może bowiem wnieść nowe spojrzenie na rolnictwo, bardziej dostosowane do wyzwań przyszłości. To oni, młodzi, zdecydują o tym, jaka będzie przyszła wieś. Dlatego warto zastanowić się, czy głos młodych jest dostatecznie słyszany i uwzględniany przy kształtowaniu polityki rolnej na każdym szczeblu. Cieszy mnie, że młodzi ten głos mogli zabrać podczas Kongresu. Pierwszego dnia, nazwanego zresztą „Dniem Wielkopolski, rozwoju lokalnego i młodzieży” z udziałem młodych i o młodych odbyły się liczne dyskusje i warsztaty, podczas których zastanawiano się nad wyzwaniami i szansami dla przyszłości wsi. Uczestnicy dyskusji byli zgodni, że obszary wiejskie wymagają świeżego spojrzenia, innowacyjnych pomysłów i aktywnego zaangażowania młodego pokolenia. Bardzo dużym optymizmem napawa mnie to, że w całej Europie młodzi rolnicy zrzeszają się w struktury, które reprezentują ich interesy, wspierają rozwój zawodowy i umożliwiają aktywny udział w kształtowaniu polityki rolnej.

Na Kongresie nie zabrakło więc głosu młodych, a także kobiet – kobiecej perspektywy i tematyki. Podczas toczących się dyskusji wybrzmiało, że kobiety na wsi odgrywają dziś kluczową rolę w niemal każdej dziedzinie życia – od polityki, przez naukę, edukację i biznes, aż po kulturę i życie społeczne. Coraz częściej zajmują stanowiska kierownicze, angażują się w działalność społeczną i kształtują opinię publiczną. Prelegentki podkreślały zarazem, że nadal jest wiele do zrobienia w kwestii faktycznego równouprawnienia, za którym idzie zniwelowanie przewagi finansowej mężczyzny, a przede wszystkim – zmiana świadomości społecznej. Jak bowiem podkreślały uczestniczki dyskusji, stereotypowe spojrzenie na role społeczne kobiet jest na wsi wciąż silne. Obecne na EKOiRW kobiety rozmawiały także o potrzebach w zakresie zapewnienia lepszego

dostępu do profilaktyki i opieki zdrowotnej mieszkańek wsi oraz szerszego uwzględnienia potrzeb i spojrzenia kobiet przez władarzy gmin i powiatów.

Zgadza się, że rolnictwo i obszary wiejskie, aby się rozwijać, potrzebują przede wszystkim ludzi, lecz niezbędne są także innowacje, a rola nauki w kreowaniu zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich jest kluczowa. W rolnictwie potrzebna jest ponadto współpraca nauki i praktyki. Obecni na Kongresie przedstawiciele świata nauki podkreślili, że w prowadzonych badaniach bazują na bardzo ścisłej współpracy z rolnikami. Dzięki temu są w stanie rzetelnie ocenić sytuację w rolnictwie i przekazywać odpowiednie rekomendacje do MRiRW.

Wszystkie te kwestie są bardzo ważne w kontekście przyszłości wsi i rozwoju obszarów wiejskich. A jak tę przyszłość widzi Komisja Europejska? Scenariusze rozwoju europejskiego rolnictwa w kolejnych latach KE przedstawiła w dokumencie „Wizja dla rolnictwa i żywności”, który na Kongresie zaprezentował komisarz UE ds. rolnictwa i żywności Christophe Hansen. Bardzo

się cieszę z przeprowadzonej dyskusji o Wizji w gronie ekspertów z Polski i zagranicy, w tym przedstawicieli organizacji rolniczych. I ja, i inni europejscy ministrowie ds. rolnictwa z zadowoleniem odnotowaliśmy, że Wizja opiera się na szero-

kim dialogu z rolnikami i mieszkańcami wsi. Bardzo dobrą wiadomością zarówno dla rolnictwa, jak i dla spójności obszarów wiejskich jest również to, że Parlament Europejski w debacie nad ramami finansowymi opowiedział się za utrzymaniem silnej, dwufilarowej WPR.

Przypominam, że pogłębiona dyskusja o przyszłości europejskiego rolnictwa i bezpieczeństwie żywnościowym jest priorytetem polskiej prezydencji w Radzie UE. Jako przewodniczący Rady AGRIFISH jeszcze w lutym i w marcu przeprowadziłem szeroką wymianę poglądów na temat Wizji pomiędzy ministrami państw członkowskich a Komisją Europejską.

Mam wielką nadzieję, że pogłębione dyskusje przeprowadzone podczas polskiej prezydencji w Radzie UE, a szczególne w ramach Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi, przyczynią się do utrzymania konkurencyjnego i odpornego sektora rolnego oraz żywotnych obszarów wiejskich zarówno w Polsce, jak i w całej UE, a przyszła Wspólna Polityka Rolna pozostanie kluczowym gwarantem bezpieczeństwa żywnościowego UE.

**Mam wielką nadzieję, że pogłębione
dyskusje przeprowadzone podczas polskiej
prezydencji w Radzie UE, a szczególnie
w ramach Europejskiego Kongresu Odnowy
i Rozwoju Wsi, przyczynią się do utrzymania
konkurencyjnego i odpornego sektora rolnego**

Dyskusje o przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi był areną rozmów o przyszłości rolnictwa i obszarów wiejskich w Unii Europejskiej. W gronie ekspertów z Polski i zagranicy dyskutowano o „Wizji dla rolnictwa i żywności”, którą zaprezentował będący uczestnikiem i prelegentem wydarzenia komisarz UE ds. rolnictwa i żywności Christophe Hansen. – Wszystkie zmiany muszą wynikać z dialogu z rolnikami. Podkreślaliśmy to od początku prezydentury, ważne jest, aby nic o rolnictwie nie działo się bez udziału rolników – zaznaczył minister rolnictwa i rozwoju wsi Czesław Siekierski.

Pula środków zaplanowana na wsparcie polskiego rolnictwa i rozwój obszarów wiejskich w ramach PS WPR 2023–2027 wynosi 25,2 mld EUR

■ Rozmowy o „Wizji dla rolnictwa i żywności”

„Wizja dla rolnictwa i żywności” to dokument Komisji Europejskiej, który został przedstawiony po raz pierwszy na forum UE 16 lutego 2025 r. w Brukseli. W Wizji wskazano możliwe scenariusze rozwoju europejskiego rolnictwa w kolejnych latach. Dokument otwiera pole do głębokiej, merytorycznej dyskusji.

Komisarz Christophe Hansen podkreślił, że zadaniem przyszłej Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) jest m.in. wspieranie inwestycji w obszary wiejskie. Konieczne jest zapewnienie odpowiedniego wsparcia i odpowiednich warunków, aby kolejne pokolenia chciały żyć na wsi.

Minister Czesław Siekierski zauważył, że Wizja opiera się na szerokim dialogu z rolnikami, mieszkańcami wsi i wszystkimi zainteresowanymi stronami, a realizowane działania odnoszą się do wyzwań przyszłości – zarówno klimatycznych, jak i geopolitycznych. Wyraził ponadto zadowolenie z tego, że Parlament Europejski w debacie nad ramami finansowymi również opowiedział się za utrzymaniem silnej, dwufilarowej WPR. – To bardzo dobra wiadomość, którą chcemy tutaj przekazać, zarówno dla rolnictwa, jak i dla spójności obszarów wiejskich. Warto przypomnieć, że mieszkańcy wsi stanowią dziś ponad 40 proc. populacji, ale przecież wszyscy mamy kontakt z wsią: jeździmy tam z miast,

korzystamy z jej zasobów. Dlatego wzmocnienie obszarów wiejskich jest niezwykle istotne – powiedział szef resortu rolnictwa.

Minister Siekierski przypomniał także, że pogłębiona dyskusja o przyszłości europejskiego rolnictwa i bezpieczeństwie żywnościowym jest priorytetem polskiej prezydentury w Radzie UE. – Jako przewodniczący Rady AGRIFISH w lutym i w marcu przeprowadziłem szeroką wymianę poglądów na temat Wizji, pomiędzy ministrami państw członkowskich a Komisją Europejską. Prace były kontynuowane na poziomie technicznym, podczas czterech spotkań Specjalnego Komitetu do Spraw Rolnictwa poświęconego Wizji – podkreślił.

■ Jaka WPR w kolejnej perspektywie?

Podczas toczących się dyskusji prelegenci podkreślali, że w nowej WPR należy zadbać o to, żeby społeczeństwo wiejskie zostało wyposażone w odpowiednie narzędzia, wiedzę i motywację do działania. Jest to sprawą kluczową ze względu na to, że szczególnie na obszarach wiejskich motorem rozwoju wsi są nie tylko rozwój infrastruktury i podstawy instytucjonalne, lecz także wzrost świadomości społecznej oraz aspiracje ludzkie.

Ogromnie ważne jest także zapewnienie mieszkańcom obszarów wiejskich edukacji, która przyczyni się do wzrostu ich zaangażowania w pracę w rolnictwie, przedsiębiorczość i ochronę środowiska. Mieszkańcy wsi muszą zacząć dostrzegać możliwości, które daje współczesna gospodarka, nowoczesne technologie i zrównoważony rozwój.

Uczestnicy panelu podkreślali również, że przyszła WPR musi w większym niż obecnie stopniu uwzględniać głosy młodych oraz regionów. Samorządy i organizacje powinny mieć większe niż obecnie możliwości samodzielnego

decydowania o sposobie wydawania środków na lokalne potrzeby.

Polska jest szóstą co do wielkości gospodarką i piątym krajem Unii Europejskiej pod względem liczby ludności. Co istotne, mieszkańcy polskich obszarów wiejskich stanowią aż 11 proc. całej ludności wiejskiej w Unii. To daje Polsce silną pozycję w unijnej debacie – zarówno nasze potrzeby, jak i propozycje mają realny wpływ na kształtowanie wspólnej polityki, w tym Wspólnej Polityki Rolnej. Uczestniczący w dyskusji o przyszłym kształcie WPR sekretarz stanu Jacek Czerniak podkreślił, że Polska nie oczekuje radykalnej rewolucji lecz ewolucji obecnego systemu – jego udoskonalenia, a nie demon-tażu. – Wychodzimy z założenia, że rolnictwo powinno być konkurencyjne i jednocześnie oparte na zasadach zrównoważonego rozwoju: w wymiarze społecznym, ekonomicznym i środowiskowym. Tych elementów nie można rozdzielać. Kluczowe jest też podejście oparte na dobrowolności, nie narzucaniu rozwiązań, lecz przekonywaniu i pokazywaniu pozytywnych efektów zmian – powiedział.

■ Priorytetowe obszary „Wizji dla rolnictwa i żywności”

„Wizja dla rolnictwa i żywności” stanowi podstawę konkurencyjnego, zorientowanego na przyszłość i sprawiedliwego systemu rolnospożywczego dla obecnych i przyszłych pokoleń rolników. Zgodnie z założeniami Wizji:

- przyszła WPR będzie prostsza i bardziej ukierunkowana;
- wsparcie będzie bardziej ukierunkowane na rolników, którzy aktywnie angażują się w produkcję żywności, ze szczególnym uwzględnieniem młodych rolników i rolników prowadzących działalność na obszarach o ograniczeniach naturalnych;
- preferowane będą zachęty, a nie warunki.

W Wizji określono następujące cztery obszary priorytetowe:

Atrakcyjny sektor

Rolnictwo musi mieć niezbędną stabilność, aby zachęcić młodych ludzi do podjęcia zawodu, w tym poprzez godziwe dochody i lepiej ukierunkowane wsparcie publiczne. Należy je również aktywnie wspierać, aby czerpać korzyści

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi w dniach 8–10 maja 2025 r. stał się miejscem strategicznej debaty polskich i europejskich liderów rolnictwa

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi Czesław Siekierski podkreślał istotę konstruktywnego dialogu między instytucjami publicznymi a rolnikami i mieszkańcami wsi

z innowacji i nowych modeli biznesowych, w tym z kredytów węglowych i przyrodniczych, jako uzupełniających źródeł dochodu. Komisja jest zaangażowana w zapewnienie, aby rolnicy nie byli zmuszani do systematycznej sprzedaży swoich produktów poniżej kosztów produkcji, i podejmie w tym celu konkretne działania, w tym poprzez przegląd dyrektywy w sprawie nieuczciwych praktyk handlowych. W 2025 r. Komisja przedstawi również strategię wymiany pokoleniowej zawierającą zalecenia dotyczące środków potrzebnych zarówno na szczeblu unijnym, jak i krajowym/regionalnym, aby wyeliminować bariery utrudniające młodym i nowym osobom podjęcie zawodu.

Konkurencyjny i odporny sektor

UE będzie nadal priorytetowo traktować bezpieczeństwo żywnościowe i suwerenność żywnościową na różne sposoby. Negocjacje i umowy handlowe będą wykorzystywane w pełnym zakresie, przy jednoczesnej ochronie interesów europejskich rolników. Wizja jest również odpowiedzią na postulaty rolników, obywateli i ogółu społeczeństwa dotyczące ściślejszego dostosowania norm produkcji produktów importowanych, aby zagwarantować, że ambitne normy UE nie doprowadzą do niekorzystnych warunków

konkurencji, a jednocześnie będą zgodne z przepisami międzynarodowymi. Z tego powodu w 2025 r. Komisja rozpocznie działania mające na celu ocenę wpływu większej spójności norm w odniesieniu do niebezpiecznych pestycydów zakazanych w UE oraz na dobrostan zwierząt. Ponadto rygorystyczne egzekwowanie i kontrola norm bezpieczeństwa żywności pozostają niepodlegającym negocjacom priorytetem. Komisja w większym stopniu skoncentruje się na hodowli zwierząt gospodarskich, aby wspierać długoterminową przyszłość tego sektora.

Sektor nieulegający dezaktualizacji

Europejski sektor rolny odgrywa ważną rolę w przechodzeniu na gospodarkę niskoemisyjną. W Wizji tej uznaje się potrzebę pogodzenia działań w dziedzinie klimatu z bezpieczeństwem żywnościowym i szczególnymi wyzwaniem, przed którymi stoi ten sektor. Rolnicy powinni być wynagradzani za stosowanie praktyk przyjaznych dla przyrody. W tym kontekście Komisja dokładnie rozważy wszelkie dalsze zakazy stosowania pestycydów, jeżeli alternatywy nie będą dostępne w rozsądnym czasie, i usprawni dostęp do biopestycydów na rynku UE. Komisja opracuje również dobrowolny system

analizy porównawczej, „kompas zrównoważonego rozwoju w gospodarstwie”, aby pomóc rolnikom w pomiarze i poprawie wyników na poziomie gospodarstwa. Przygotowana zostanie również strategia na rzecz odporności dotycząca wody, aby zaspokoić pilną potrzebę bardziej efektywnego jej wykorzystania.

Sprawiedliwe warunki życia i pracy na obszarach wiejskich

Komisja przedstawi zaktualizowany plan działania na rzecz obszarów wiejskich, aby zapewnić, że obszary wiejskie pozostaną dynamiczne, funkcjonalne i głęboko powiązane z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym UE. Rozpoczęty zostanie również coroczny dialog na temat żywności z szerokim gronem podmiotów, w tym konsumentami, rolnikami, przemysłem i organami publicznymi, w celu znalezienia rozwiązań takich kwestii jak przystępność cenowa żywności i innowacje. W przyszłości Komisja będzie również uważnie przyglądać się ograniczaniu marnotrawienia żywności i rozwiązywaniu problemów społecznych związanych z dobrostanem zwierząt.

Departament Komunikacji i Promocji
MRiRW

tel. 22 623 18 38

Zdjęcia: Bernard Bodo, Stock.adobe.com, MRiRW

Wieś w punkcie zwrotnym – po 20 latach w Unii Europejskiej nadzieję zastępuje odpowiedzialność

Polska wieś stoi dziś przed największymi wyzwaniami od dekad: starzenie się społeczeństwa, odpływ młodych i kobiet, depopulacja peryferii, zanik usług publicznych. Jednocześnie to właśnie na wsi rodzi się społeczna energia, która może być fundamentem nowej jakości życia. Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi był nie tylko debatą o przyszłości rolnictwa, lecz także rozmową o społecznościach, o ludziach i o ich prawie do dobrej przyszłości.

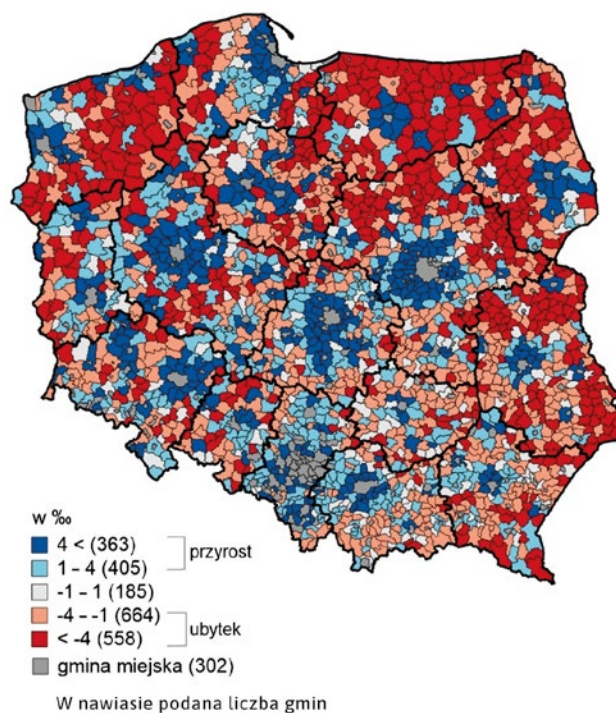
■ Wieś to nie tylko rolnictwo, ale rolnictwo to wieś

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi, który odbył się w maju w Poznaniu, był wydarzeniem wyjątkowym – nie tylko ze względu na swoją skalę i rangę, bowiem była to największa impreza wpisana w oficjalny kalendarz polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej, ale przede wszystkim z uwagi na podejmowaną tematykę. W debacie publicznej wieś bywa często sprowadzana do roli zaplecza rolniczego kraju. To niebezpieczne uproszczenie. Zaledwie 7% gospodarstw domowych na wsi żyje dziś głównie z rolnictwa i choć nadal pozostaje ono ważnym elementem tożsamości i kulturowego dziedzictwa obszarów wiejskich, stanowiąc fundament historycznego rozwoju tych terenów, to jednak jego rola w kształtowaniu współczesnej rzeczywistości wiejskiej ulega transformacji. Kongres jasno pokazał, że potrzebujemy nowej narracji – wsi wielofunkcyjnej, w której rolnictwo współistnieje z edukacją, usługami, turystyką, ekologią i nowoczesnymi technologiami. To nie oznacza marginalizacji rolnictwa, lecz jego wpisanie w szerszy krajobraz społeczno-gospodarczy, w którym wieś przestaje być miejscem produkcji „dla innych”, a staje się przestrzenią życia – zróżnicowanego, dynamicznego, współczesnego. Minister rolnictwa Czesław Siekierski podsumował to trafnie podczas jednego z paneli: „wieś przyszłości ma być niezależna, niskoemisyjna i otwarta na nowoczesne technologie”, czyli wyposażona w kompetencje i infrastrukturę, które sprawiają, że młodzi chcą tam wracać, a nie tylko z niej wyjeżdżać.

■ Demografia: cichy kryzys polskiej wsi

Nie można ignorować faktu, że wieś – razem z jej funkcjami społecznymi, gospodarczymi i kulturalnymi – tworzą ludzie. I to właśnie obraz społeczności wiejskich podlega dziś najbardziej dynamicznym, a zarazem najmniej zauważalnym przemianom. Kryzys demograficzny, choć nie tak spektakularny jak protesty rolnicze czy

zmiany klimatyczne, rozgrywa się cicho i systematycznie, stopniowo podważając fundamenty społecznej struktury wsi. W momencie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej ludność wsi w wieku poprodukcyjnym stanowiła średnio 15%; dziś to już 22%. Oznacza to, że osób w wieku poprodukcyjnym (statystycznych babć i dziadków) jest więcej niż dzieci i młodzieży. W 2023 r. w co czwartej gminie w Polsce urodziło się tak mało dzieci, że za pięć lat nie będzie tam możliwe utworzenie nawet jednej klasy pierwszej. Jak pokazały dane zaprezentowane podczas Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi, to właśnie demografia stanowi

Rys. 1. Saldo migracji wieś-miasto w latach 2020–2023
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.

dzisiaj jedno z najpoważniejszych wyzwań – nie tylko dla przyszłości wsi, lecz także dla rozwoju całego kraju.

Badania zespołu IRWiR PAN wskazują, że dwie dekady po akcesji Polski do Unii Europejskiej różnica między wsią a miastem zaczęły się zacierać w wielu wymiarach cywilizacyjnych. Dostęp do kanalizacji, Internetu czy infrastruktury drogowej stał się standardem, a nie przywilejem. Jednak ta poprawa warunków życia nie zahamowała najważniejszego procesu: systematycznego ubytku ludności na dużej części obszarów wiejskich.

Obserwujemy dzisiaj rosnącą polaryzację demograficzną. Z jednej strony mamy gminy podmiejskie – tzw. kołnierzyki wokół największych miast – które przyciągają mieszkańców szukających tańszego mieszkania i spokojniejszego życia. Z drugiej strony – ogromny obszar Polski lokalnej stanowią gminy peryferyjne – tzw. mankiety województw, pozbawione zaplecza metropolitalnego, gdzie depopulacja przebiega w zaskakującym tempie. Odpływ młodych ludzi, bardzo niska dzietność i brak migracji powrotnych sprawiają, że wsie te dosłownie pustoszeją. Mówiąc wprost: nie ma dzieci, bo nie ma młodych. To prowadzi do zamykania szkół, likwidacji lokalnych punktów opieki zdrowotnej, ograniczania transportu publicznego – a te decyzje, choć ekonomicznie racjonalne, uruchamiają spiralę zapaści. Trudno bowiem zachęcić kogokolwiek do życia w miejscu, które traci dostęp do podstawowych usług publicznych. A im mniej mieszkańców, tym trudniej uzasadnić ich utrzymanie. To błędne koło.

W tej sytuacji konieczne jest radykalne przewartościowanie polityki publicznej wobec obszarów wiejskich. Wysokie koszty utrzymania usług publicznych w gminach peryferyjnych nie powinny być postrzegane jako strata, ale jako długoterminowa inwestycja społeczna. Musimy zaakceptować, że ich dotowanie jest niezbędne, jeśli chcemy, by Polska wieś była przestrzenią równych szans – a nie rezerwuarem biedy, frustracji i wykluczenia. Wieś ma prawo do troski, której fundamentem będzie nie rachunek zysków i strat, ale społeczna odpowiedzialność i polityczna wyobraźnia.

■ Kto dzisiaj mówi w imieniu wsi?

W ostatnich dekadach polska wieś przeszła głęboką modernizację infrastrukturalną i cywilizacyjną, ale nie podążyła za tym równorzędna zmiana w zakresie reprezentacji interesów społecznych. Wciąż nie jest oczywiste, kto dzisiaj naprawdę mówi w imieniu wsi – i w jakim celu. W okresie transformacji rolę tę w dużej mierze przejęły związki zawodowe rolników, samorząd rolniczy (izby rolnicze) oraz – w wymiarze politycznym – partie odwołujące się do tradycji ludowej. Jednak społeczna i zawodowa mapa wsi uległa rozproszeniu. Wieś nie jest już jednolitym środowiskiem agrarnym. Obok

rolników funkcjonują pracownicy najemni, samozatrudnieni, osoby związane z sektorem usług, edukacji, administracji, emeryci i młodzież ucząca się. Wieś się zróżnicowała, ale nadal głównie mówi się o niej jednym głosem – głosem rolnictwa. To redukcjonistyczne i niebezpieczne.

Problem reprezentacji jest dzisiaj nie tylko instytucjonalny, ale i symboliczny. Wieś bardzo rzadko jest aktywnym uczestnikiem debaty publicznej – częściej bywa przedmiotem politycznych deklaracji niż podmiotem własnych strategii. W medialnym dyskursie pojawia się zwykle w dwóch kontekstach: protestu (rolnicy na drogach) albo nostalgii (wieś jako tradycja i kultura). Brakuje przestrzeni, w której wieś mogłaby mówić o sobie – i za siebie – w całym swoim zróżnicowaniu, złożoności i wewnętrznych napięciach. W tym sensie wieś nie tyle nie ma głosu, co jej głos nie jest słyszany lub nie jest traktowany poważnie. Protesty rolnicze – często odczytywane jako opór wobec polityki klimatycznej czy Zielonego Ładu – są także desperackim wołaniem o uznanie i dialog.

Dlatego tak istotnym wydarzeniem symbolicznym i politycznym staje się powołanie Polskiego Parlamentu Wiejskiego – oddolnej platformy wymiany opinii, budowy konsensusu i formułowania wspólnych postulatów przez różnorodne środowiska wiejskie. Parlament ten, którego powołanie zapowiedziane zostało na Europejskim Kongresie Odnowy i Rozwoju Wsi, nie ma mocy legislacyjnej, ale ma coś, co dzisiaj jest równie ważne: zdolność do generowania głosu zbiorowego, wyrażającego potrzeby, obawy i aspiracje ludzi mieszkających poza wielkimi ośrodkami.

Nowe formy reprezentacji są warunkiem nowej demokracji – nie tej sformalizowanej, rytualnej, ale żywej, opartej na słuchaniu i współdecydowaniu. Wieś nie może być traktowana jako odbiorca decyzji podejmowanych gdzie indziej. Musi mieć własne fora, własny język i własną polityczność – by móc nie tylko żądać, ale i proponować. Tylko wtedy odzyska swoją siłę jako przestrzeń społeczna i polityczna.

■ Odpowiedzialność za przyszłość wsi

Polska wieś stoi dzisiaj w punkcie zwrotnym. Dwudziesta rocznica członkostwa w Unii Europejskiej jest momentem, który skłania nie tylko do świętowania sukcesów cywilizacyjnych, ale i do poważnej refleksji nad tym, co dalej. Bo nadzieja – choć wciąż obecna – ustępuje miejsca potrzebie dojrzałej odpowiedzialności: politycznej, instytucjonalnej, społecznej i kulturowej.

Na tym tle Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi był wydarzeniem wyjątkowym. Nie tylko ze względu na swoją rangę i skalę, ale przede wszystkim dlatego, że uruchomił pole dialogu publicznego, którego

brakowało – o wsi nie jako problemie do rozwiązania, ale jako fundamencie wspólnej przyszłości. To właśnie w trakcie Kongresu wybrzmiały głosy, które pokazały, że odpowiedzialność, jaką dziś mamy wobec wsi, nie musi oznaczać ciężaru – może oznaczać sprawczość. Bo wieś nie potrzebuje litości ani nostalgii. Potrzebuje wizji, partnerstwa, inwestycji. Inwestycji – nie tylko w infrastrukturę, ale też w relacje, zaufanie i lokalne zdolności. Nade wszystko wieś potrzebuje uwagi. Nie

protekcjonalnej, nie okazjonalnej, ale ciągłej, upartej i cierplivej pracy na rzecz spójności społecznej. Kongres pokazał, że mamy do czego się odwołać i z kim to robić. Teraz czas działać. Odpowiedzialność nie powinna nas przytłaczać. Może być naszą szansą na mądrzejszą wspólnotę – równą, otwartą i solidarną.

Monika Stanny, prof. IRWiR PAN
dyrektorka Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

Czego potrzebują obszary wiejskie, aby się rozwijać?

Wsparcie oddolnych inicjatyw, praca samorządów, inwestycje w infrastrukturę i w innowacje, edukacja przyszłych rolników czy zwiększanie dostępu do usług publicznych to ważne czynniki rozwoju obszarów wiejskich, o których mówili prelegenci podczas Kongresu.

Podczas Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi wybrzmiało, że nie tylko rozwój infrastruktury i podstawy instytucjonalne, lecz także – a może przede wszystkim – wzrost świadomości społecznej, edukacja oraz aspiracje ludzkie są motorem odnowy wsi.

– Fenomen odnowy wsi to ludzie aktywni na swoich obszarach, którzy znają potrzeby mieszkańców, mają cele, wizje i chęci. Dajmy im środki, a oni będą wiedzieli, jak je mądrze wykorzystać – powiedział wicemarszałek województwa wielkopolskiego Krzysztof Grabowski w czasie jednej z dyskusji.

■ Oddolność – dlaczego warto ją wspierać?

Jak podkreślali prelegenci, to właśnie mieszkańcy wsi najlepiej znają potrzeby swojego regionu. Dlatego warto, a nawet trzeba, pozwalać im decydować o sposobie wykorzystania środków finansowych z budżetu Unii Europejskiej i krajowego na realizację lokalnych potrzeb.

Na rzecz rozwoju obszarów wiejskich oddolnie działają nie tylko samorządy lokalne, lecz także: szkoły, rady parafialne, coraz bardziej aktywne Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne czy coraz liczniejsze stowarzyszenia i lokalne grupy działania w ramach programu LEADER. Te oddolne inicjatywy decydują o sile i UE, i państwa, i regionu.

Prelegenci podkreślali, że:

- należy wspierać oddolne działania. Powinniśmy uczyć się od siebie i słuchać się nawzajem;
- samorządy powinny same decydować o ścieżce swojego rozwoju;
- inicjatorami działań oraz dysponentami wsparcia finansowego z dotacji powinny być samorządy oraz wiejskie organizacje. Wówczas jest większa szansa, że dotacje będą

Rozwój obszarów wiejskich jest integralnie połączony z inwestycjami w infrastrukturę publiczną zwiększającą komfort życia mieszkańców

Zajęcia sportowe dla dzieci mogą być czynnikiem zachęcającym mieszkańców do pozostania na wsi

wydawane mądrze, na realizację faktycznych potrzeb mieszkańców. Wiejskie organizacje dobrze zarządzają środkami, bo najlepiej znają potrzeby mieszkańców;

- bardzo ważna jest budowa społeczeństwa obywatelskiego – które ma poczucie odpowiedzialności za swój region, za swoją małą ojczyznę. Należy uczyć tego już dzieci.

■ Znaczenie inwestycji w infrastrukturę

Uczestnicy odbywających się w trakcie Kongresu dyskusji zgodnie stwierdzili, że chociaż przez ostatnie 20–30 lat doszło do ogromnych, pozytywnych zmian w zakresie budowy i modernizacji infrastruktury na obszarach wiejskich, to nadal istnieją duże potrzeby w tym zakresie, dotyczące m.in. następujących kwestii:

- budowy sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich;
- budowy i modernizacji infrastruktury komunalnej i drogowej, zwłaszcza dróg lokalnych – powiatowych i gminnych;
- gospodarki odpadami;
- dostępu do sieci internetowej;
- bioenergii;

- retencji wody;
- modernizacji oczyszczalni ścieków.

■ Dostęp do usług publicznych – dlaczego jest kluczowy?

W czasie EKOiRW dyskutowano o tym, jak walczyć z nierównościami pomiędzy mieszkańcami wsi i miast, m.in. w zakresie dostępu do usług publicznych czy transportu. Prelegenci omawiali problem wydłużania się wsi i zgodzili się, że poprawa warunków życia na obszarach wiejskich jest jednym z czynników, który może pomóc zatrzymać mieszkańców na wsi. Podkreślali, że tylko na wsi, która jest miejscem przyjaznym do życia, oferującym dostęp do dobrej edukacji, opieki zdrowotnej, kultury oraz możliwości rozwoju, ludzie będą chcieli pozostać i mieszkać.

Prelegenci wskazywali na potrzebę następujących działań:

- poprawa dostępu do specjalistów i bazy diagnostycznej placówek podstawowej opieki medycznej;
- zapewnienie opieki dla seniorów, m.in. ośrodków dziennego wsparcia, transportu do placówek

medycznych oraz tworzenie miejsc aktywności seniorów, aby zapobiec ich wykluczeniu i izolacji;

- zwiększenie zasięgu komunikacji zbiorowej – aby możliwe było sprawne (trwające maksymalnie 30–40 minut) dotarcie nią do miejsc wykonywania wszystkich potrzebnych usług publicznych, m.in. przychodni, szkół czy placówek kulturalnych;

- poprawa dostępu do kultury – w tym wsparcie działalności wiejskich domów kultury, gminnych ośrodków kultury czy świetlic wiejskich, a także Kół Gospodyń Wiejskich i innych organizacji;

- zapewnienie dostępu do aktywności sportowych mieszkańcom wsi – zarówno miejsc uprawiania sportów (ośrodków sportowych, boisk), jak i kadr szkolących, w tym zwłaszcza zaangażowanych trenerów pracujących z dziećmi i młodzieżą. Potrzebna jest skuteczna współpraca między organizacjami pozarządowymi z władzami lokalnych samorządów w zakresie upowszechniania i uprawiania sportu. Ciekawym przykładem działania jest program „Aktywna wieś”, mający na celu pobudzenie aktywności lokalnej poprzez organizację różnych wydarzeń – kulturalnych, sportowych, muzycznych.

■ Jak zapewnić wymianę pokoleń na wsi?

Podczas toczących się w ramach Kongresu dyskusji podkreślano, że wymiana pokoleniowa na obszarach wiejskich to jedno z kluczowych wyzwań, przed jakimi stoi dziś polskie rolnictwo i wiejska społeczność. Starzejące się gospodarstwa, migracja młodych do miast i brak następców w rolnictwie sprawiają, że pytanie „kto przejmie wieś?” staje się coraz bardziej palące. Jednocześnie dobrze zaplanowana i wspierana wymiana pokoleniowa może być szansą na odnowę wsi – nie tylko rolniczą,

lecz także społeczną, kulturową i technologiczną.

Prelegenci wskazali na następujące czynniki pomagające zapewnić wymianę pokoleniową na wsi:

- ułatwienie wejścia do sektora rolnictwa: poprzez większą dostępność kredytów oraz ulgi podatkowe, łatwiejszy dostęp do ziemi, uproszczenie procedur i przepisów, a także szczególną ochronę i wsparcie w pierwszych latach działalności;

- odczarowanie wizerunku rolnika w oczach społeczeństwa: zawód rolnika bywa deprecjonowany, co skutecznie zniechęca wielu młodych ludzi do obrania tej ścieżki kariery. Praca rolnika nadal jest w polskim społeczeństwie postrzegana jako mało atrakcyjna, brudna, podobnie jak zamieszkanie na wsi. Musimy pokazywać społeczeństwu, że rolnictwo może być ciekawym zawodem, przynoszącym dobre dochody, a wieś – dobrym miejscem do życia;

- zapewnienie wykwalifikowanych kadr w rolnictwie: poprzez edukację rolniczą w szkołach średnich i na wyższych uczelniach. Tymczasem coraz mniej młodzieży, wybierając studia, decyduje się na kierunki rolnicze. Dlatego potrzebna jest modyfikacja i modernizacja programu nauczania na kierunkach rolniczych, tak aby studenci dostali to, czego dziś potrzebują. Rolnicze uczelnie wyższe muszą wyposażać młodych ludzi w aktualną wiedzę, także w zakresie technologii.

■ Innowacje ważnym czynnikiem rozwoju wsi

Nie ulega wątpliwości, że rozwój obszarów wiejskich nie jest możliwy bez wdrażania innowacji – m.in. do rolnictwa oraz przemysłu rolno-spożywczego. W czasie Kongresu prelegenci omawiali innowacyjne rozwiązania i technologie wspierające zrównoważony rozwój obszarów wiejskich. Są to m.in.:

- transformacja energetyczna – w tym budowa biomasowych mikroelektrociepłowni dla wsi i małych gospodarstw. Prelegenci pokazali, jak w małej skali można efektywnie przekształcać odpady organiczne w ciepło i prąd. Technologia BioCHP to szansa na większą samowystarczalność energetyczną gospodarstw i przetwórci;

Postępująca gentryfikacja polskiego społeczeństwa stawia również pytania o następne pokolenia, które przejmą stery rodzimego rolnictwa

- rozpowszechnienie paliw bioetanolowych – możliwe dzięki współpracy ośrodków naukowych z jednostkami administracji rządowej. Prelegenci wskazywali, że bioetanol jest alternatywnym nośnikiem energii w aspekcie rozwoju zrównoważonego rolnictwa. Wskazali ekonomiczne i środowiskowe zalety bioetanolu, a także uwarunkowania techniczne związane z praktycznym zastosowaniem tego nośnika energii w silnikach spalinowych;

- stosowanie magazynów ciepła w gospodarstwach rolnych – jako technologii, która może zrewolucjonizować sposób ogrzewania budynków gospodarczych, szklarni i suszarni. Prelegenci omówili praktyczne rozwiązania wykorzystujące odnawialne źródła energii.

■ Czym jest idea odnowy wsi?

W programie EKOiRW znalazło się wiele debat i warsztatów odnoszących się zarówno do doświadczeń państw europejskich we wdrażaniu idei odnowy wsi, jak i polskich regionów i wsi. Można było zapoznać się z przykładami dobrych praktyk, ciekawymi przedsięwzięciami zmieniającymi krajobraz, także społeczny, polskich wsi.

Czym jest odnowa wsi? Jest to proces zmian zaplanowanych przez społeczność lokalną. Bierze się z obywatelskiego zaangażowania i przyjęcia odpowiedzialności za własną wieś. Prowadzi do poprawy standardu i jakości życia mieszkańców, różnicuje źródła utrzymania, poprawia warunki ekonomiczne i materialne, buduje specyfikę wsi, czyni ją piękniejszą i rozpoznawalną. Ale to, co niezwykle istotne, odnowa wsi jednocześnie czerpie ze źródeł społeczno-kulturowych i je zasila, wzmacnia tożsamość jej mieszkańców. Jednym słowem: buduje żywą wspólnotę, powoduje, że każdy może w niej aktywnie uczestniczyć.

W Polsce idea ta zagościła w 1997 r. Wówczas oznaczała

pokonywanie barier i eliminację zapóźnień – m.in.: porządkowanie, tworzenie wspólnych przestrzeni dla spotkań, świąt i festynów remonty, budowanie i wyposażanie wiejskich świetlic. Wszystko po to, by żyło się lepiej. Dziś większość wsi takie wyzwania ma za sobą, choć nadal rewitalizacji potrzebuje stara wiejska zabudowa, drogi czy trakcje energetyczne.

Obecnie odnowa wsi oznacza współdziałanie, by wykorzystywać technologie, zarabiać na wytwarzaniu energii, tworzyć warunki atrakcyjne dla młodych, zapewniać wsparcie coraz większej grupie seniorów. Odnowa wsi dzisiaj to działania dla zachowania i rozwijania wspólnoty, umacniania jej tożsamości. To także, w czasach niepewnych, budowanie odporności – rozwiązań na wszelkie sytuacje trudne, których, przy zmianie klimatu, natura nam nie szczędzi.

Idea odnowy obszarów wiejskich, przekuta na europejskie i polskie programy i narzędzia finansowania, przez lata zmieniała krajobraz polskiej wsi, wzmacniała fundamenty tożsamości i dziedzictwa kulturowego przy jednoczesnym otwarciu na świat bliższy i dalszy, z uwzględnieniem tego, co może zaoferować społeczeństwu. Ujęta w sformułowaniu „wieś ma pozostać sobą” – stawianym jako drogowskaz i przestroga wobec dążeń do „umiastowienia wsi”.

■ Cele do osiągnięcia w ramach „Długoterminowej wizji rozwoju obszarów wiejskich”

W trakcie Kongresu można było wysłuchać wystąpień i debat dotyczących przyszłości rozwoju obszarów wiejskich. Dlatego warto wiedzieć, czym jest „Długoterminowa wizja rozwoju obszarów wiejskich”.

Jest to dokument, w którym Komisja Europejska podjęła próbę zarysowania wizji rozwoju obszarów wiejskich w Europie i określenia

Transformacja energetyczna była wymieniana podczas EKOiRW jako jeden z głównych elementów rozwoju polskiej wsi

miejsca, jakie powinny one zajmować w naszym społeczeństwie. Długoterminowa wizja określa wyzwania i problemy oraz ukazuje szanse, z których mogą skorzystać rolnicy, przedsiębiorcy oraz mieszkańcy obszarów wiejskich w Europie. Została opublikowana 30 czerwca 2021 r.

„Długoterminowa wizja rozwoju obszarów wiejskich” określa 10 celów do osiągnięcia do roku 2040, czyli dążenie do tego, aby obszary wiejskie:

- stały się atrakcyjnymi miejscami, rozwijającymi się harmonijnie i radzącymi sobie z lokalnymi skutkami globalnych wyzwań;
- uczestniczyły w wielopoziomym rządzeniu skupionym na konkretnych obszarach, wykorzystywały połączenia strategii politycznych dostosowane do ich potrzeb;
- zapewniały bezpieczeństwo żywnościowe, oferowały możliwości gospodarcze, towary i usługi dla całego społeczeństwa;
- posiadały dynamiczne społeczności dążące do zapewnienia dobrostanu;
- budowały włączające wspólnoty w oparciu o integrację, solidarność

i sprawiedliwość, otwarte na nowo przybyłych;

- były miejscami rozkwitającej przyrody;
- wykorzystywały w pełni innowacje cyfrowe;
- stały się miejscami, których mieszkańcy są przedsiębiorczy, innowacyjni i wykwalifikowani;
- były miejscami tętniącymi życiem, z efektywnymi, dostępnymi i przystępnymi usługami publicznymi i prywatnymi;
- stały się miejscami pełnymi różnorodności.

Dokument ten konsultowany był na forum europejskim, a na podstawie wyników konsultacji społecznych zaproponowano „Pakt dla wsi” – czyli ramy organizacyjne dla wzmocnienia współpracy między władzami krajowymi, regionalnymi i lokalnymi, społeczeństwem obywatelskim, przedsiębiorcami, naukowcami i obywatelami, aby działali razem na rzecz wspólnych celów Wizji.

Departament Komunikacji i Promocji

MRiRW

tel. 22 623 18 38

Zdjęcia: Pío Si-, matimix-, Zoran Zeremski-, Christian Schwier.Stock.adobe.com

Wieś mówi o przyszłości

Co usłyszeliśmy w Poznaniu na Kongresie Odnowy i Rozwoju Wsi?

Nie było narzekań, nie było pustych haseł. W Poznaniu wybrzmiał głos wsi – nie jako dodatku do miejskiej Polski, lecz jako pełnoprawnego uczestnika debaty o przyszłości. Sołtyski i ministrowie, badaczk i samorządowcy mówili o samotności, zdrowiu, transporcie i szkołach. Ale przede wszystkim mówili jednym głosem: wieś nie chce jałmużny. Chce partnerstwa. I mówi to coraz głośniej.

■ Kongres inny niż wszystkie

W maju w Poznaniu wydarzyło się coś więcej niż kolejna konferencja o problemach obszarów wiejskich. Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi przyniósł konkret, nie slogany. „Depopulacja”, „transformacja energetyczna”, „usługi publiczne na wsi” – to nie były puste hasła, ale rzeczywiste wyzwania, które powracały w debacie przez kolejne dni. Pojawiały się też tematy takie jak: „mobilność wiejska”, „kobiety liderki” czy „przestrzeń do życia”. Niektóre brzmiały technokratycznie, inne emocjonalnie – ale wszystkie dotyczyły realnych problemów, z jakimi mierzą się dziś mieszkańcy wsi – nie tylko w Polsce.

W przeciwieństwie do wielu wcześniejszych debat o wsi, które kończyły się na ogólnikowych deklaracjach, tym razem domino wało poczucie pilności i konkretności. Mówiono o gospodarce rolnej, ale też o codziennych doświadczeniach mieszkańców: o komunikacji, opiece zdrowotnej, samotności, braku usług i przyszłości młodych. I co ważne – mówiono nie tylko o wsi, ale z wsią: głos zabierali nie tylko ministrowie, lecz także sołtysi, społeczniczki, nauczycielki, liderzy lokalnych organizacji. Ta różnorodność głosów sprawiła, że Kongres przestał być wydarzeniem

Wiceminister rolnictwa Adam Nowak w swoim wystąpieniu podkreślał konieczność kompleksowej i wielopodmiotowej debaty na temat rozwoju polskiej wsi

„o problemach wsi” i stał się rozmową o przyszłości kraju, którego wieś jest integralną częścią. Przecież to ponad 90% powierzchni Polski, zamieszkiwanej przez 40% ogółu mieszkańców.

■ Silna reprezentacja, jeszcze silniejsze słowa

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi – zorganizowany w dniach 8–10 maja 2025 r. w ramach polskiej prezydencji w Radzie UE – miał być

Ważnym aspektem poprawy życia na wsi jest dostęp do opieki zdrowotnej i objęcie rolników opieką długofalową

impulsem do wyjścia poza utarte schematy myślenia o obszarach wiejskich. I rzeczywiście nim był – już od pierwszych minut. Jednym z wystąpień otwierających debatę był głos Adama Nowaka, podsekretarza stanu odpowiedzialnego w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi za kwestie społeczne i strategiczne. To on, nieprzypadkowo, zwrócił uwagę na konieczność szerszego spojrzenia na wieś: „Musimy patrzeć na wieś nie tylko oczami hektarów i produkcji, ale oczami ludzi – ich potrzeb, aspiracji i godności życia”. Te słowa otworzyły przestrzeń do rozmowy o społecznych funkcjach obszarów wiejskich – rozmowy, która nie była dodatkiem do dyskusji o rolnictwie, ale jej rdzeniem. W tę refleksję wpisała się prof. Monika Stanny, dyrektor Instytutu Rozwoju

Wsi i Rolnictwa PAN, przypominając, że „wieś nie może być postrzegana jedynie oczami rolnictwa”. Jej głos był jednym z ważniejszych sygnałów, że współczesne obszary wiejskie to także przestrzeń życia społecznego, edukacyjnego i kulturowego – i że wszystkie polityki publiczne powinny tę wielowymiarowość od dawna uwzględniać.

Minister Czesław Siekierski akcentował znaczenie polityki spójności: – Obszary wiejskie zmieniają się dynamicznie, ale jeśli chcemy, by te zmiany nie pogłębiały nierówności, potrzebujemy spójnej, odpowiedzialnej polityki. Wieś to produkcja żywności, ale też miejsce życia, wspólnoty, kultury. I jeśli chcemy mówić o suwerenności żywnościowej, to musimy też mówić o godnych warunkach życia na wsi. Te słowa były czytelną aluzją do

faktu, że polityka rolna – choć nadal kluczowa – nie może dłużej istnieć w oderwaniu od polityki społecznej, infrastrukturalnej i środowiskowej. Potrzebna jest zintegrowana wizja – nie tylko dofinansowywania produkcji, ale realnego tworzenia przestrzeni do życia.

Z kolei słowa komisarza Christophe’a Hansena wpisywały się w prezentowaną podczas Kongresu „Wizję dla rolnictwa i żywności” – dokument, który ma stać się jednym z kluczowych drogowskazów dla europejskiej polityki rolnej w nadchodzących latach. To dokument odważny, bo pokazujący różne scenariusze – także te, w których wieś przegrywa walkę o demografię, klimat i innowacje. Ale zarazem daje nadzieję – jeśli odpowiednio wcześniej zareagujemy, jeszcze nie wszystko stracone.

■ Wieś to nie tylko rolnictwo – to potrzeby społeczne

Jednym z najważniejszych przesłań płynących z Kongresu było wyraźne przypomnienie: wieś to nie tylko gospodarstwa rolne i produkcja żywności. Obraz obszarów wiejskich jako przestrzeni jedynie rolniczej jest dziś nieadekwatny. W rzeczywistości rolnicy stanowią obecnie mniejszość mieszkańców wsi. Zdecydowaną większość tworzą osoby pracujące w innych sektorach – usługach społecznych, edukacji, ochronie zdrowia, administracji, handlu czy transporcie. To właśnie te grupy coraz częściej stają się fundamentem funkcjonowania lokalnych społeczności, a ich potrzeby – wcześniej marginalizowane – wybrzmiały na nowo i wyraźnie.

W Poznaniu wybrzmiało mocno: rozwój wsi to nie tylko dotacje i inwestycje w infrastrukturę. To także – a może przede wszystkim – inwestycja w ludzi. Ich bezpieczeństwo, zdrowie, edukację, godność i sprawczość. Bez tego każda strategia rozwoju pozostanie jedynie dokumentem, a nie realną zmianą.

Panel dotyczący usług publicznych z udziałem przedstawicieli samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych ujawnił dramatyczne dysproporcje między gminami. Wciąż wiele z nich nie jest w stanie zapewnić swoim mieszkańcom minimum dostępności do opieki medycznej czy edukacyjnej. – Nie chodzi tylko o brak infrastruktury. W wielu miejscach brakuje ludzi: lekarzy, nauczycieli, opiekunów. A ci, którzy są, pracują ponad siły – mówiła prof. Sylwia Michalska z IRWiR PAN, podkreślając konieczność inwestowania w kadry społeczne, nie tylko w mury.

– 45% rolników nie korzysta z badań profilaktycznych. To najmniej liczna grupa korzystająca z tych badań. Nie są obejmowani

opieką długofalową, co wynika z kulturowych uwarunkowań. Zdrowie dla rolników schodzi na drugi, trzeci plan. Rolnicy twierdzą, że tyle się napracują, że nie muszą już dbać o kondycję fizyczną. A udanie się do specjalisty jest traktowane jako porażka. Zwłaszcza do specjalisty zdrowia psychicznego. Z rozmów wynika, że zaszła zmiana pokoleniowa. 30-latkowie dbają o zdrowie – dodał prof. Wojciech Kniec z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Wybrzmiało również, że wieś nie tylko się wyludnia, ale również zuboża – demograficznie, społecznie i emocjonalnie. Znikają nie tylko mieszkańcy, ale też relacje, rytuały, poczucie wspólnotowości. Tracimy coś, czego nie da się odbudować dekretami – tracimy tkankę społeczną. A jeśli chcemy przeciwdziałać wykluczeniu, musimy przestać myśleć o rozwoju wsi wyłącznie w kategoriach infrastrukturalnych. Potrzebne jest wsparcie psychologiczne, sieci wsparcia, programy międzypokoleniowe i przeciwdziałające samotności. W centrum rozważań musi być człowiek.

Debata o polityce społecznej i demografii pokazała, jak głęboko strukturalna zmiana ustrojowa, a później migracje wewnętrzne i zagraniczne „przeorały” strukturę wiejskich społeczności. Mówiono o samotności starszych ludzi, o „osieroconych” sołectwach, o szkołach zamkniętych nie tylko z braku dzieci, ale też dlatego, że nie było komu ich uczyć.

Wszystko to razem sprawiło, że Kongres nie był wydarzeniem jednowymiarowym. Nie ograniczał się do diagnoz ani prezentacji strategii – był platformą, na której wybrzmiała prawdziwa, czasem bolesna, ale autentyczna rzeczywistość życia na wsi. Rzeczywistość, która domaga się zauważenia, zrozumienia – i działania.

■ Wieś nie prosi – wieś mówi

Wielu uczestników Kongresu mówiło wprost: „wieś wie, czego chce”. Zgłaszano konkretne postulaty – nie tylko infrastrukturalne, ale społeczne i instytucjonalne: o odbudowę zaufania do instytucji publicznych, o równość dostępu do informacji, o trwałe mechanizmy współpracy między samorządami a rządem, o wzmocnienie głosu mieszkańców w projektowaniu lokalnych polityk. – Nie jesteśmy tylko terenem do obsługi produkcji rolnej. Jesteśmy obywatelami, współtworzymy ten kraj – podkreślano w trakcie jednej z sesji tematycznych.

Dlatego pytanie, które wybrzmiało po zakończeniu Kongresu, brzmi dziś jeszcze mocniej: czy wieś została naprawdę usłyszana? A może jeszcze ważniejsze jest inne: kto usłyszał – i co z tym robi? Bo odpowiedzialność nie spoczywa na jednym resorcie czy jednej grupie politycznej. To zadanie dla wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za kształtowanie polityk publicznych – od ministerstw, przez samorządy, po instytucje europejskie. Czas na wdrożenie mechanizmów, które – jak *rural proofing* – pozwalają testować skutki decyzji politycznych z perspektywy mieszkańców wsi. Tylko wtedy wieś przestanie być tłem rozwoju – a stanie się jego równorzędnym aktorem.

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi nie był zwykłym politycznym rytuałem. To wydarzenie, które pokazało, że wieś nie prosi – tylko mówi. I mówi z siłą, determinacją oraz wiarą w przyszłość. Poznań 2025 stał się miejscem, gdzie padły nie tylko diagnozy, ale też postulaty i konkretne wizje zmiany. Czas zacząć ich słuchać – i działać.

dr hab. Sławomir Kalinowski
prof. IRWiR PAN

kierownik Zakładu Ekonomii Wsi

Zdjęcia: MRiRW, Paweł Kacperek, Stock.adobe.com

Polska wieś w centrum debaty – siła tradycji a wizja przyszłości

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi w Poznaniu jako głos polskiej prezydencji o przyszłości rolnictwa i obszarów wiejskich

W dwie dekady po wejściu do Unii Europejskiej polska wieś zmieniła się nie do poznania. Choć wciąż kojarzona z rolnictwem, staje się miejscem kreatywnym i pełnym potencjału do życia i pracy. Jest przy tym bardzo zróżnicowana i stoi przed szeregiem wyzwań, ale dysponuje dużym kapitałem przyrodniczym, społecznym i gospodarczym. Kongres pokazał, że wieś nie jest już tłem, ale aktywnym uczestnikiem przemian, których stawką jest odporność i dobrostan społeczeństwa. Jednak budowa bezpiecznej i rozwijającej się wsi, odpornej na kryzysy, to zadanie nie tylko dla jej mieszkańców. Wymaga to przemyślanych polityk publicznych, inwestycji oraz wsparcia instytucjonalnego.

Wieś zмага się z ujemnym przyrostem naturalnym, odpływem młodych ludzi, zmianami klimatu, wyzwaniami technologicznymi i niepewnością geopolityczną. I właśnie o tych wyzwaniach, sposobach budowania odporności, wspieraniu rolników i lokalnych społeczności dyskutowano podczas Kongresu, który odbył się w dniach 8–10 maja 2025 r. w Poznaniu. Był największym wydarzeniem zorganizowanym w ramach polskiego przewodnictwa w Radzie UE i – jak podkreślił minister rolnictwa Czesław Siekierski – był to czas, by mówić o przyszłości, jakiej dla polskiej wsi i rolnictwa chcemy.

■ Wspólna Polityka Rolna: elastyczność i wsparcie dla aktywnych

– Różnorodność jest naszą siłą. Rolnictwo różni się w krajach UE i między regionami, dlatego potrzebujemy polityki elastycznej, ale dającej równe szanse – podkreślał unijny komisarz ds. rolnictwa Christophe Hansen podczas wystąpienia na Kongresie. Zwrócił uwagę na zanikające gospodarstwa rolne i konieczność kierowania wsparcia do tych, którzy rzeczywiście produkują żywność. Bo to właśnie oni mają być podstawą stabilności europejskiego rolnictwa. I trudno się z tym nie zgodzić, a z perspektywy badawczej kluczowe staje się zdefiniowanie aktywnego rolnika, a to realne wyzwanie badawcze, ale również klucz do efektywnej polityki rolnej.

W kontekście przyszłości WPR jasno wybrzmiała potrzeba ciągłości, ale też dostosowania do nowych realiów. Wspólna Polityka Rolna ma jednak pozostać dwufilarowa, a zmiany mają mieć charakter ewolucyjny, a nie rewolucyjny. – To dobra wiadomość, bo oznacza stabilność – podkreślał minister Siekierski.

■ Wieś w obliczu niepewności i zmian klimatu

Zmiany klimatu i niepewność geopolityczna zredefiniowały warunki życia i produkcji na wsi. Wielokrotnie powracającym wątkiem Kongresu była odporność wsi rozumiana jako zdolność do reagowania na kryzysy środowiskowe, energetyczne czy też społeczne. Ekstremalne zjawiska pogodowe coraz częściej zagrażają uprawom i infrastrukturze. Jednocześnie znaczne obszary borykają się z ograniczonymi zasobami wody, a intensyfikacja rolnictwa, nieuwzględniająca zasad zrównoważonego rozwoju, przyczynia się do spadku bioróżnorodności.

Wiele regionów kraju od lat zмага się z deficytem wody, który dotyka uprawy rolne

Wzrost liczby seniorów na wsi wymaga dostosowania polityki społecznej oraz gospodarczej do oczekiwań osób starszych

Rozwiązaniem tych problemów może być rozwój agroekologii i rolnictwa regeneratywnego.

Pandemia i wojna w Ukrainie uświadomiły nam, jak istotne są samowystarczalność, więzi społeczne oraz zdolność do samoorganizacji – to one stanowią atuty obszarów wiejskich. Rolnictwo i wieś mogą stać się strategicznym zasobem państwa – źródłem stabilności i odporności społecznej. Jak podkreślił Adam Nowak, wiceminister rolnictwa: „Nie ma bezpieczeństwa żywnościowego bez rolników, nie ma rolnictwa bez zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich”.

■ Silver economy – demograficzne wyzwania i gospodarcze szanse

Ważnym głosem w Kongresie był wątek srebrnej ekonomii – gospodarki ukierunkowanej na potrzeby i potencjał osób starszych. Polska wieś mierzy się z istotnymi wyzwaniami demograficznymi. Odpływ młodych ludzi do miast oraz starzenie się społeczności wiejskich to zjawiska dobrze znane. Prof. Monika Stanny z IRWiR PAN zwróciła uwagę, że nie kierunek przemian, a tempo tych zmian, będzie dla nas dużym wyzwaniem.

I zamiast postrzegać ten proces wyłącznie jako problem, prelegenci mówili o szansach związanych z *silver economy* podkreślając, że wieś może stać się przestrzenią dla aktywnego starzenia się, edukacji, opieki międzypokoleniowej i nowych modeli usług społecznych. Wzrost liczby seniorów na wsi generuje potrzebę rozwoju usług zdrowotnych, opiekuńczych, transportowych, mieszkaniowych oraz kulturalno-rekreacyjnych, co wiąże się z koniecznością wdrożenia odpowiednich regulacji i inwestycji, wymagających lokalnego

zaangażowania przy wsparciu państwa.

To tylko niektóre z tematów poruszonych podczas Kongresu, który stanowił symboliczne potwierdzenie, że wieś zasługuje na centralne miejsce w debacie o przyszłości Europy.

Z rozmów i wystąpień płynęło jasne przesłanie: wieś przyszłości to nie tylko rolnictwo, ale miejsce życia, edukacji, innowacji społecznych i gospodarczych. Miejsce, w którym samorządy lokalne, rolnicy, przedsiębiorcy i mieszkańcy wspólnie budują odporne i zrównoważone wspólnoty. IRWiR PAN z zaangażowaniem uczestniczył w tym wydarzeniu, bo wierzymy, że transformacja obszarów wiejskich nie może odbywać się bez naukowej refleksji i wspólnego wypracowywania rozwiązań – z udziałem praktyków, ekspertów i obywateli.

Kongres był ważnym głosem w dyskusji o wizji obszarów wiejskich – nie tylko w Polsce, ale w całej Europie. Teraz czas, by zamienić tę wizję w konkretne działania.

dr Anna Rosa
zastępca dyrektora Instytutu
Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

Zdjęcia: encierro-, Budimir Jevtic,
geografika.Stock.adobe.com

Inwestycje na obszarach wiejskich powinny szeroko obejmować różne aspekty życia

Liderki polskiej wsi

Kobiety mieszkające na wsi to dziś nie tylko gospodynie domowe, ale liderki, aktywistki, menadżerki i innowatorki. Przejmują inicjatywę, walczą o lepszy dostęp do usług, sięgają po unijne fundusze i coraz częściej wchodzą do lokalnej polityki.

Kobieta wiejska już od dawna nie jest konserwatywną gospodynią otoczoną gromadką dzieci i zajęta niezliczonymi obowiązkami. Choć ten ostatni składnik stereotypu wydaje się częściowo zgodny z rzeczywistością, bowiem tradycyjnie przypisywane kobietom obowiązki i wciąż nowe wyzwania każą mieszkankom wsi pozostawać w ciągłym ruchu. Ta aktywność wzmacnia ich widoczność, co pokazał Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi, który odbył się 8–10 maja w Poznaniu. Organizatorzy oddali głos ekspertkom reprezentującym różne profesje i środowiska podczas sesji plenarnej „Kobiety w głównych rolach”, a także w szeregu imprez towarzyszących.

■ Wieś jest kobietą

Coraz więcej mieszanek wsi przełamuje tradycyjnie przypisaną im rolę opiekunek domowego ogniska i staje się animatorkami życia lokalnej społeczności. Największą zrzeszającą je organizacją pozostają koła gospodyń wiejskich. W Polsce zarejestrowanych jest ich 17,5 tys., a każde z nich liczy ok. 30–75 osób. Ustawa o KGW zasadniczo nie ogranicza spektrum ich działania i choć kładzie nacisk na działalność społeczno-wychowawczą i oświatowo-kulturalną, to oddaje gospodyniom pole także w zakresie wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich czy wspierania przedsiębiorczości. Jeszcze do niedawna w polu zainteresowania kół leżały przede wszystkim kulinaria i rękodzieło, wydaje się jednak, że coraz więcej rozszerza zakres

Widok kobiet pracujących w gospodarstwie ramię w ramię z mężczyznami nikogo już dziś nie dziwi

swojej aktywności, zrywając ze stereotypowym obrazem KGW. Na wsi działają też inne NGO, takie jak stowarzyszenie „Kobiety w Centrum” (organizujące w ramach Kongresu panele o kobietach w samorządzie oraz o zdrowiu kobiet wiejskich), nastawione na aktywizację kobiet i podnoszenie świadomości problemów, z jakimi się mierzą. Po wejściu Polski do UE kobiety doskonale odnalazły się w nowej rzeczywistości i dały się poznać jako sprawne menadżerki, skutecznie aplikujące o unijne środki. Jak zauważyła prof. Iwetta Andruszkiewicz (UAM), swoją efektywnością na niwie społeczno-kulturalnej kobiety wiejskie udowodniły, że mają wszelkie kompetencje do pełnienia również innych funkcji.

Widać to choćby w wynikach wyborów samorządowych, w których kobiety zdobywają coraz więcej mandatów – od 11% w 1990 r. do 32% w ostatnich wyborach. Co ciekawe, kobiety największy udział mają właśnie w radach sołeckich i w małych miastach (35%). Rosnące zaufanie do kobiet w samorządzie widać najlepiej na przykładzie funkcji sołtysa, którą pełni już niemal tyle samo kobiet, co mężczyzn. Wprawdzie mówi się, że feminizacja urzędu związana jest z jego malejącym prestiżem i niewielką gratyfikacją finansową, co może zniechęcać mężczyzn. Nie można jednak odmówić sołtyskom sprawczości i zaangażowania. Kobięce przywództwo postrzegane bywa jako bardziej opiekuńcze, skierowane na

cele społeczne i kulturalne, dlatego kobiety mają większe szanse na zdobycie mandatu w gminachperyferyjnych, oddalonych od miast i często pozbawionych dostępu do usług publicznych.

■ Demograficzna asymetria

Kwestia jakości i dostępności infrastruktury społecznej pojawiała się na Kongresie wielokrotnie, zwłaszcza w kontekście rozwoju obszarów wiejskich. Wiąże się ona z niekorzystnymi zjawiskami demograficznymi, jakie od lat obserwujemy na wsi, gdzie dysproporcja płci jest szczególnie widoczna – w młodszych grupach wiekowych mężczyźni przeważają liczebnie nad kobietami, a granica wieku tej przewagi to 48 lat – od tego momentu coraz więcej jest kobiet, a dysproporcja ta powiększa się wraz z wiekiem mieszkańców wsi, by osiągnąć apogeum w grupie wiekowej powyżej 85 lat, gdzie na 100 mężczyzn przypada aż 260 pań.

Młode kobiety, zwłaszcza te, które zdobywały wykształcenie w mieście, często już nie wracają w rodzinne strony, gdzie nabyte przez nie kompetencje nie mają szans zostać dostrzeżone i wykorzystane na lokalnym rynku pracy. Do powrotu nie zachęca także gorszy dostęp do usług publicznych i niższa ich jakość. Jak zauważyła dr hab. Sylwia Michalska (IRWiR PAN), na wsi mieszka 40% kobiet i rodzi się 41% dzieci, ale znajduje się tu tylko 17% przychodni. Sytuację poprawia nieco postępująca digitalizacja: „Dziś kobiety pozostając na obszarach wiejskich, mogą prowadzić życie zawodowe, prowadzić swoją działalność gospodarczą, prowadzić sklepy internetowe. To właśnie te zmiany skróciły dystans i pozwalają im zostać w swojej małej ojczyźnie, jednocześnie realizując się zawodowo i osobiście” – argumentowała Magdalena Sobkowiak-Czarnecka, wiceministra ds. Unii Europejskiej.

Telemedycyna oraz uelastycznienie usług transportowych na obszarach wiejskich z wykorzystaniem nowych technologii informacyjnych mogą przyczynić się do poprawy sytuacji, na co wskazują przykłady z Hiszpanii, Niemiec czy Austrii.

Z punktu widzenia kobiet istotny jest zwłaszcza dostęp do opieki zdrowotnej oraz instytucji opiekuńczych, które odciążyłyby mieszkanki obszarów wiejskich, tradycyjnie zobligowane do zajmowania się dziećmi i niesamodzielnymi członkami rodziny. Presja czasu wywołana realizacją tych obowiązków często wskazywana jest także jako przeszkoda dla podjęcia aktywności publicznej lub pracy zawodowej. Trudno myśleć o ucyfrowieniu usług opiekuńczych, jednak innowacyjne rozwiązania, testowane także w Polsce, takie jak gospodarstwa opiekuńcze lub domy międzypokoleniowe mogą stanowić efektywne rozwiązanie. Zławszcza że – jak pokazują sondaże – mieszkanki wsi pozytywnie oceniają swoje miejsce zamieszkania, co wskazuje na potencjał terenów wiejskich jako miejsca do życia.

■ Kobiety w rolnictwie

Rolnictwo cały czas postrzegane jest jako męska profesja. Nie można jednak pomijać faktu, że 34% gospodarstw rolnych w Polsce prowadzą kobiety. Dysponują one statystycznie mniejszym arealem niż mężczyźni, a co za tym idzie w mniejszym stopniu korzystają ze wsparcia finansowego. Skarżą się także na gorsze traktowanie w organizacjach rolniczych, brak czasu na udział w szkoleniach oraz nierówny podział obowiązków domowych.

Mimo licznych ograniczeń i niesprzyjającej atmosfery w zdominowanym przez mężczyzn otoczeniu instytucjonalnym kobiety w sektorze rolnym odnoszą sukcesy dzięki swojej innowacyjności. Dysponując

mniejszymi zasobami, są niejako zmuszone wypracować wartość dodaną do swojego produktu, aby utrzymać się na rynku. To rozszerzanie zakresu działalności może przychodzić kobietom łatwiej ze względu na ich doskonałą orientację w przepisach unijnych i wynikającą z niej odwagę w aplikowaniu o środki na nowe przedsięwzięcia. Nie tylko właścicielki gospodarstw, ale także żony i partnerki rolników, których rola w gospodarstwie ograniczona jest zwykle do wsparcia gospodarza, zajmują się poważnie pracą biurową i rolniczą buchalterią.

W rolniczkach drzemie ogromny potencjał, którego nie wykorzystujemy w pełni ze względu na brak planowania polityki rolnej z uwzględnieniem kwestii równości płci. Komisja Europejska włączyła równość płci do celów Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027. Problem w tym, że nie wymusza na państwach członkowskich wdrażania polityk, które pomogłyby te zamierzenia rzeczywiście zrealizować. Sprawa jest istotna nie tylko ze względu na równość kobiet i mężczyzn, która jest jednym z celów strategicznych UE, ale przede wszystkim z uwagi na stan sektora rolnego, mierzącego się z problemem braku następców gotowych przejąć gospodarstwa od coraz szybciej starzejących się rolników.

Kobiety wiejskie to grupa o istotnym potencjale, który przy wykorzystaniu odpowiednich narzędzi wsparcia można by wykorzystać w procesie odnowy wsi, nie tylko w wymiarze demograficznym i w zakresie wymiany pokoleniowej, ale przede wszystkim w rozwoju społecznym i ekonomicznym.

dr Elwira Wilczyńska

Zakład Socjologii Wsi

Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN

Zdjęcie: Halfpoint.Stock.adobe.com

Kobiety na wsi. Teraz jest ich czas!

Na Europejskim Kongresie Odnowy i Rozwoju Wsi nie zabrakło problematyki i perspektywy kobiecej. W czasie toczących się dyskusji wybrzmiało, że dziś to właśnie kobiety często są liderkami przemian społecznych, gospodarczych i kulturowych na obszarach wiejskich. Prelegentki i prelegenci poruszali także tematy dotyczące działalności kobiet w samorządach i wiejskich organizacjach, równouprawnienia czy zdrowia mieszkanki wsi.

Koło Gospodyń Wiejskich „Pogorzelandki” od lat aktywizuje życie społeczne mieszkanki i mieszkańców swojego regionu

■ Aktywność i widoczność kobiet na wsi

O pracy kobiet na obszarach wiejskich oraz ich walce o widoczność i równouprawnienie rozmawiały podczas Kongresu przedstawicielki kultury, mediów oraz polityki. Uczestniczki dyskusji stwierdziły, że:

- teraz jest dobry czas na aktywność kobiet w ogóle, także dla kobiet wiejskich. Moment wejścia do Unii Europejskiej zaktywizował też kobiety. Ogromna zmiana, która się zaczęła na obszarach wiejskich, jest już nie do zatrzymania;

- rola kobiet we współczesnym rolnictwie i kulturze wsi nieustannie rośnie. Współczesność przynosi

kobietom – zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich – nową jakość życia. Ich głos staje się słyszany, ich kompetencje doceniane, a ich rola społeczna i zawodowa coraz bardziej znacząca;

- dziś to kobiety często stają na czele lokalnych inicjatyw. Kiedyś były „menedżerkami biedy”, dziś odgrywają kluczową rolę w niemal każdej dziedzinie życia – od polityki, przez naukę, edukację i biznes, aż po kulturę i życie społeczne. Coraz częściej zajmują stanowiska kierownicze, angażują się w działalność społeczną i kształtują opinię publiczną – również na obszarach wiejskich;

- gospodynie wiejskie są zarazem ostoją tradycji, jak i motorem postępu. Sięgają po dodatkowe role – sołtysiek, działaczek społecznych, prezesek stowarzyszeń, ale jednocześnie wypełniają swoje role domowe i zawodowe. Wielki renesans przeżywają Koła Gospodyń Wiejskich. Zaangażowanie kobiet na obszarach wiejskich przekłada się nie tylko na rozwój wsi, ale również na umacnianie wspólnoty lokalnej, kształtowanie tożsamości kulturowej i budowanie przyszłości;
- równouprawnienie, choć wciąż wiele jest do zrobienia w tej dziedzinie, staje się rzeczywistością. Kobiety nie tylko łączą życie zawodowe

z rodzinnym, ale także przełamują stereotypy i inspirują kolejne pokolenia do działania;

- hamulce dla kobiet dziś to presja z zewnątrz, ograniczanie środków do działania oraz niedostrzeganie obecności i potrzeb kobiet;
- potrzebujemy nowego spojrzenia na wysiłek kobiet i złamania stereotypów kobiet wiejskich. Do osiągnięcia pełnego równouprawnienia musi zniknąć element przewagi finansowej mężczyzny oraz musi nastąpić zmiana świadomości społecznej;
- potrzebne jest też przekonywanie samych kobiet do działania i wspieranie ich działań. Znaczący wpływ mają programy wdrażane przez samorządy, dotacje czy szkolenia.

■ Zdrowie mieszkanki wsi

Co musi się wydarzyć, aby kobiety na wsi miały lepszy dostęp do profilaktyki i opieki zdrowotnej? Zastanawiali się nad tym uczestnicy jednego z paneli dyskusyjnych – kardiolog, ginekolog, pielęgniarka, psycholożka oraz mieszkanka wsi. Paneliści zwrócili uwagę na szczególne potrzeby kobiet starszych, ciężarnych i matek, a także na zagrożenia związane z chorobami kardiologicznymi i ginekologicznymi. Nie zabrakło także tematyki tak istotnego zdrowia psychicznego. Przytoczono wyniki badania przeprowadzonego przez IBRIS i Stowarzyszenie Kobiety w Centrum, w którym 92 proc. osób wskazało, że kwestią tą w niedostatecznym stopniu zajmują się samorządy lokalne.

Dyskutujący sformułowali następujące wnioski:

- potrzebne są działania systemowe, aby poprawić dostęp i jakość profilaktyki i opieki zdrowotnej dla kobiet na obszarach wiejskich;
- władze gmin i samorządy lokalne powinny w większym stopniu uwzględniać kwestie zdrowia

To właśnie pod przywództwem kobiet polska wieś nabiera barw i czyni ją miejscem atrakcyjnym do życia

mieszkańców i dostępności do instytucji medycznych i lekarzy specjalistów;

- należy edukować i aktywizować lokalną społeczność w zakresie profilaktyki;
- kobiety z terenów wiejskich są liderkami zmian w zakresie dostępu do profilaktyki i jakości opieki zdrowotnej.

■ Kobiety w wiejskich samorządach

Podczas jednego z paneli kobiety, które odnoszą sukcesy w samorządzie lokalnym i regionalnym, dyskutowały o tym, jakie działania są potrzebne, aby kobieca perspektywa była brana pod uwagę w lokalnych procesach decyzyjnych i aby więcej kobiet decydowało się na start w wyborach samorządowych. Zgodnie z przytoczonymi

wynikami badania przeprowadzonego przez IBRIS i Stowarzyszenie Kobiety w Centrum co czwarta Polka uważa, że władze polskich gmin i miast nie uwzględniają w dostatecznym stopniu potrzeb kobiet w zarządzaniu samorządem.

Panelistki zgodnie uznały, że samorząd potrzebuje liderki, które:

- pełnią funkcje decyzyjne;
- skutecznie wprowadzają zmiany na poziomie lokalnym, poprawiając jakość życia mieszkańców i wpływając na rozwój społeczności;
- są inspiracją do dalszego zaangażowania się w procesy samorządowe dzięki swojemu doświadczeniu i swoim sukcesom.

Departament Komunikacji i Promocji
MRiRW

tel. 22 623 18 38

Zdjęcia: ARIMR, rh2010_2.Stock.adobe.com

Głosem młodych

To młodzi decydują o przyszłości wsi. W dobie zmian klimatycznych, starzejącego się społeczeństwa i globalnych kryzysów gospodarczych młode pokolenie może wnieść nowe spojrzenie na rolnictwo, bardziej dostosowane do wyzwań przyszłości. Podczas Kongresu uczestnicy toczących się dyskusji zastanawiali się: Jak skutecznie angażować młodzież w życie społeczne i procesy decyzyjne na poziomie lokalnym? Jaką rolę odgrywają młodzi w rozwoju obszarów wiejskich i jaka jest ich wizja przyszłości Wspólnej Polityki Rolnej? Czy ich potrzeby i opinie są uwzględniane przy wyznaczaniu kierunków rozwoju WPR?

Nie bez przyczyny pierwszy dzień Kongresu był nazwany „Dniem Wielkopolski, rozwoju lokalnego i młodzieży”. Z udziałem młodych i o młodych odbyły się liczne dyskusje i warsztaty, podczas których zastanawiano się nad wyzwaniami i szansami dla przyszłości wsi. Jednym z kluczowych współorganizatorów tego dnia kongresu był Związek Młodzieży Wiejskiej – największa w Polsce organizacja zrzeszająca młodzież z obszarów wiejskich. Uczestnicy dyskusji byli zgodni, że obszary wiejskie wymagają

świeżego spojrzenia, innowacyjnych pomysłów i aktywnego zaangażowania młodego pokolenia.

■ Bariery i wyzwania dla młodych rolników

W dobie transformacji rolnictwa i globalnych zmian klimatycznych rola młodych rolników staje się kluczowa dla bezpieczeństwa żywnościowego i zrównoważonego rozwoju wsi. Niestety młodzi ludzie rzadko decydują się na przejmowanie rodzinnych gospodarstw lub rozpoczynanie własnej działalności

w sektorze rolnym. Przyczyny są złożone i zwykle przeszkodą nie jest brak zainteresowania, lecz systemowe bariery i konkretne trudności.

Uczestnicy dyskusji wskazali na następujące wyzwania, z którymi muszą zmagać się osoby zaczynające pracę w rolnictwie:

- trudności w dostępie do ziemi – m.in. z powodu braku dostatecznego kapitału u młodych rolników;
- utrudniony dostęp do kapitału niezbędnego, aby inwestować i rozwijać działalność – potrzebne są: większa dostępność kredytów,

Pomoc finansowa dla młodych gospodarzy daje im szansę na zwiększanie konkurencyjności swoich gospodarstw

ulgi podatkowe i ochrona w pierwszych latach działalności;

- ograniczony dostęp do nowoczesnej wiedzy i praktycznych umiejętności – potrzebna jest poprawa systemu edukacji rolniczej, zwłaszcza modyfikacja i modernizacja programu nauczania na kierunkach rolniczych. Rolnicze uczelnie wyższe muszą wyposażać młodych ludzi w aktualną wiedzę, także w zakresie technologii;

- głos młodych nie jest brany pod uwagę w dostatecznym stopniu przy kształtowaniu polityki rolnej na poziomie Unii Europejskiej i lokalnym;

- ograniczenia komunikacji publicznej – młodzi ludzie nie mają możliwości dotarcia do stref kultury, spotkań ze znajomymi, co znacząco ogranicza ich możliwości samorealizacji;

- brak dostatecznego dostępu do usług publicznych na terenach wiejskich;

- brak przestrzeni do rozrywki i rozwoju zainteresowań – młodzi nie mają gdzie rozwijać swoich pasji ani spożytkować energii

i potencjału. To z kolei prowadzi do niskiego poziomu aktywności i zaangażowania społecznego wśród młodych mieszkańców wsi;

- praca w rolnictwie jest bardzo wymagająca i obciążona ryzykiem m.in. zjawisk klimatycznych.

■ Jak na rozwój obszarów wiejskich wpływa działalność młodych liderów?

Młodzi ludzie na obszarach wiejskich coraz częściej stają się inicjatorami pozytywnych zmian, działając np. w organizacjach młodzieżowych, kołach gospodyń wiejskich, ochotniczej straży pożarnej czy samorządach uczniowskich. W ich ramach organizują wydarzenia, szkolenia, zbiórki i podejmują działania integrujące mieszkańców.

Prelegenci tak mówili o wpływie młodych liderów na rozwój obszarów wiejskich:

- realizując lokalne inicjatywy, budują trwałe więzi z miejscem, z którego pochodzą – stają się częścią społeczności, którą współtworzą i wzmacniają. Nawet najmniejsze projekty pozwalają na

zaangażowanie społeczne i powodują poczucie sprawczości i odpowiedzialności, co w rezultacie daje efekt poczucia przynależności i związania z lokalną społecznością. Tworząc przestrzeń, którą współorganizują i z którą się identyfikują, mają większą motywację, by w niej pozostać;

- ich zaangażowanie przyczynia się do budowania tożsamości lokalnej, rozwoju obywatelskiego i odpowiedzialności za wspólne dobro;

- ich energia, pomysły i odwaga w działaniu są dziś jedną z najcenniejszych inwestycji w przyszłość obszarów wiejskich;

- dzięki ich działalności wieś staje się miejscem aktywnym, otwartym i przyszłościowym.

■ Rola edukacji

Jak podkreślali prelegenci podczas Kongresu – inwestowanie w edukację młodzieży, wspieranie ich aktywności i tworzenie realnych perspektyw rozwoju na wsi to nie tylko sposób na zatrzymanie odpływu ludności, ale przede wszystkim klucz do budowania

Zajęcia plenerowe oraz wyjazdy studyjne dla młodych budują wartość edukacyjną

bezpiecznego, samowystarczającego i żywego obszaru wiejskiego. Uczestnicy dyskusji wskazali na następujące potrzeby w obszarze kształcenia przyszłych kadr w rolnictwie:

- wsłuchiwanie się w głos młodych, którzy sami najlepiej wskazują, jakie są ich potrzeby w zakresie edukacji;

- modyfikacja i modernizacja programu nauczania na uczelniach kształcących w kierunkach rolniczych, aby wyposażały one młodych ludzi w aktualną wiedzę, także w zakresie technologii. Uczelnie rolnicze muszą podążać za nowymi trendami oraz inwestować w kompetencje wykładowców i infrastrukturę.

■ Organizacje młodych rolników w Europie

Organizacje młodych rolników w Europie to wspólny głos nowego pokolenia i szansa, aby został on usłyszany. W całej Europie młodzi rolnicy zrzeszają się w struktury, które reprezentują ich interesy, wspierają rozwój zawodowy i umożliwiają aktywny udział w kształtowaniu polityki rolnej. Podczas EKOiRW zaprezentowano działalność następujących organizacji młodych rolników:

- Europejska Rada Młodych Rolników (ang. European Council of Young Farmers, CEJA) – organizacja reprezentująca młodych rolników w UE. Jest to najważniejsza struktura na poziomie europejskim. Reprezentuje około 2 miliony młodych rolników z 24 krajów członkowskich UE. Działa aktywnie jako głos młodego pokolenia w debatach o Wspólnej Polityce Rolnej, zrównoważonym rozwoju, Europejskim Zielonym Ładzie i innowacjach w rolnictwie. CEJA jest platformą dialogu między młodym pokoleniem rolników a instytucjami Unii Europejskiej, promując włączenie

Przedstawiciele młodego pokolenia mieli też okazję do zabrania głosu podczas licznych paneli dyskusyjnych

Tegoroczna edycja kongresu obfitowała w wydarzenia z udziałem młodych osób

młodych ludzi w politykę wiejską, wspierając wymianę doświadczeń oraz promując innowacje i zrównoważony rozwój;

- Rural Youth Europe (RYEurope) – europejska organizacja parasolowa zrzeszająca ponad 500 tys. młodych ludzi z terenów wiejskich z ponad 20 krajów europejskich. Jej członkami są krajowe organizacje młodzieżowe, które działają na rzecz rozwoju społecznego, edukacji nieformalnej, równości i aktywnego obywatelstwa młodych ludzi mieszkających na obszarach wiejskich. Ich celem jest stworzenie równych szans dla młodzieży mieszkającej na terenach wiejskich w stosunku do tych, które mają młodzi ludzie mieszkający w miastach. Wśród najważniejszych rekomendacji znajdują się: zapewnienie lepszego dostępu do opieki zdrowotnej – w tym szybkiej pomocy medycznej, poprawa jakości powietrza, a także zagwarantowanie dostępu do opieki psychologicznej;
- ELARD (ang. European LEADER Association for Rural Development) – europejska sieć organizacji wspierających rozwój

lokalny na obszarach wiejskich, działająca na rzecz wdrażania podejścia LEADER – oddolnego modelu rozwoju kierowanego przez lokalne społeczności. ELARD zrzesza krajowe i regionalne sieci Lokalnych Grup Działania (LGD) z ponad 20 państw europejskich, reprezentując tysiące lokalnych inicjatyw i partnerstw. Ich celem jest budowanie silnej sieci współpracy oraz wspieranie młodzieży w działaniach lokalnych, a także pełnienie roli rzecznika silnej polityki młodzieżowej. Wspólnota jest pełna młodych ludzi, którzy kwestionują zastane struktury i wnoszą do nich nowe, śmiało rozwiązania;

- Związek Młodzieży Wiejskiej (ZMW) – sieć młodych ludzi, którzy wspólnie uczą się, działają i zmieniają swoje otoczenie na lepsze. Dziś Związek jest aktywnym uczestnikiem życia społecznego w Polsce i w Europie – członkiem Polskiej Rady Organizacji Młodzieżowych, Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich, Rural Youth Europe oraz CEJA. ZMW to organizacja, która działając nieprzerwanie od 1928 roku, wspiera edukację, aktywność obywatelską,

rozwój zawodowy i liderstwo wśród młodych mieszkańców wsi i małych miejscowości. Towarzyszy młodym ludziom z terenów wiejskich w drodze do samodzielności, wiedzy i sprawczości. Łącząc szacunek do tradycji z otwartością na nowoczesność, ZMW tworzy przestrzeń, w której młode pokolenie może realnie wpływać na przyszłość polskiej wsi – i całej Europy. ZMW prowadzi dziesiątki programów i inicjatyw: organizuje olimpiady, festiwale kultury, wypoczynki letnie i zimowe dla dzieci z obszarów wiejskich, warsztaty i zloty młodzieżowe; oferuje możliwości międzynarodowych wyjazdów i wymian w ramach Erasmus+; wspiera aktywność zawodową i społeczną młodzieży poprzez organizację zagranicznych staży zawodowych; integruje i edukuje młodzież poprzez nowoczesne projekty i działania terenowe.

Departament Komunikacji i Promocji

MRiRW

tel. 22 623 18 38

Zdjęcia: Serhii, Dusan Kostic, goodluz.Stock.adobe.com, MRiRW

Młodzi głosem i siłą przyszłości

relacja z Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi

W dniach 8–10 maja 2025 r. na Międzynarodowych Targach Poznańskich odbyło się jedno z najważniejszych wydarzeń polskiej prezydencji w Radzie UE – Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi, organizowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Trzy dni intensywnych debat, warsztatów i spotkań poświęcone były nowoczesnemu rozwojowi wsi, współpracy międzynarodowej oraz – co najistotniejsze – udziałowi młodego pokolenia w kreowaniu przyszłości europejskich obszarów wiejskich.

Jako społeczność Związku Młodzieży Wiejskiej z dumą i odpowiedzialnością współtworzyliśmy to wydarzenie – nie tylko jako uczestnicy, ale przede wszystkim jako partnerzy merytoryczni i organizatorzy. Szczególną rolę odegraliśmy 8 maja, w trakcie Dnia Młodzieży i Wielkopolski – dnia poświęconego młodym mieszkańcom wsi i ich roli w rozwoju lokalnym.

W tym dniu zorganizowaliśmy II edycję FLOW, czyli Forum Liderów Obszarów Wiejskich – ogólnopolskiej platformy spotkań, wymiany doświadczeń i wspólnego myślenia o przyszłości wsi. Wspólnie chcemy nie tylko mówić o zmianach, ale je współtworzyć. W forum wzięli udział młodzi liderzy z całej Polski – przedstawiciele organizacji młodzieżowych, rad młodzieżowych, kół ZMW, ale także młodych rolników, edukatorów i przedsiębiorców.

Podczas FLOW odbyło się pięć merytorycznych paneli dyskusyjnych, w których eksperci i praktycy razem z młodzieżą pochylali się nad kluczowymi wyzwaniami dla przyszłości wsi.

- „Współpraca zamiast rywalizacji – jak budować silne organizacje na wsi?” – pierwszy panel przyniósł inspirujące przykłady z całej Polski – wspólne inicjatywy, sieciowanie organizacji, współdzielenie zasobów i wzajemne wspieranie się w rozwoju. Uczestnicy zgodnie podkreślali, że wieś może być silna tylko wtedy, gdy młodzież działa razem – ponad podziałami i w duchu solidarności.

- W panelu „Samorząd na plus – potencjał liderów w drodze do odnowy obszarów wiejskich” mówiliśmy o tym, jak ważna jest

aktywność młodzieży w strukturach samorządowych. Młodzi opowiadali o swoich doświadczeniach w radach młodzieżowych, konsultacjach społecznych i lokalnych projektach. Uczyliśmy się, jak skutecznie korzystać z funduszy lokalnych, samorządowych i unijnych – jak przekuć pomysły w działanie.

- Szczególne zainteresowanie wzbudził panel „Bezpieczeństwo żywnościowe i zielona energia – fundamenty nowoczesnej wsi”, w którym udział wzięli eksperci z zakresu rolnictwa, odnawialnych źródeł energii i polityki klimatycznej. Wspólnie zastanawialiśmy się nad rolą młodych rolników i lokalnych społeczności w odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata – od kryzysu klimatycznego po potrzeby transformacji energetycznej.

8 maja, w trakcie Dnia Młodzieży i Wielkopolski, zorganizowano drugą edycję Forum Liderów Obszarów Wiejskich

- Równie dynamiczny przebieg miał panel „Zawody przyszłości na wsi – jak przygotować się na zmiany?”, który pokazał ogromny potencjał młodzieży w sektorach takich jak zielona energia, usługi społeczne, edukacja i technologie. Młodzi przedsiębiorcy opowiadali o swoich działalnościach – lokalnych, ale z dużym potencjałem rynkowym. Edukatorzy i doradcy podpowiadali, jak zdobywać nowe kwalifikacje i adaptować się do zmieniającego się rynku pracy.

- Z kolei podczas panelu „Integracja europejska jako trampolina do sukcesu” rozmawialiśmy o tym, jak skutecznie korzystać z możliwości, jakie daje Unia Europejska. Programy Erasmus+, LEADER, Horyzont Europa czy Europejski Korpus Solidarności nie są już dla nas abstrakcją – to konkretne narzędzia, które umożliwiają młodym ludziom rozwój, mobilność i realizację innowacyjnych pomysłów.

Kulminacją Dnia Młodzieży był międzynarodowy panel plenarny pt. „Wizja rozwoju obszarów wiejskich, wyzwań edukacyjnych i kulturowych w Europie z perspektywy

młodych ludzi”. W obliczu zmian klimatycznych, starzejącego się społeczeństwa i narastających kryzysów gospodarczych potrzeba świeżego spojrzenia na przyszłość wsi nabiera nowego znaczenia. Młode pokolenie, łącząc innowacje z odpowiedzialnością, może wносить do rolnictwa nowe idee – bardziej ekologiczne, wydajne i dostosowane do realiów XXI wieku.

W panelu uczestniczyli liderzy młodego pokolenia z różnych krajów europejskich: Szymon Migoń, prezes Zarządu Krajowego Związku Młodzieży Wiejskiej; Rüdolfs Pulkstenis, wiceprzewodniczący Europejskiej Rady Młodych Rolników (CEJA); Ketrin Kastehein, członkini zarządu Rural Youth Europe; Piotr Styczeń z Youth Leader Community; prof. dr hab. Karolina Pawlak z Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu; Valentina-Mădălina Pintican z Uniwersytetu Luciana Blagi w Sybinie; Martina Codeluppi z włoskiego stowarzyszenia młodych rolników AGIA CIA (region Emilia-Romania) oraz Radosław Nienartowicz, przewodniczący Związku Zawodowego Centrum

Narodowe Młodych Rolników. Dyskusję moderował Adam Nowak, Podsekretarz Stanu w MRiRW.

Rozmowa poruszyła kluczowe tematy: wymianę pokoleniową, dostęp młodych do zasobów, edukację, mobilność, ale też społeczne wykluczenie i poczucie braku wpływu na decyzje.

– Największe problemy młodych rolników to dostęp do ziemi, kapitału i wiedzy. Te wyzwania nie zmieniają się od dekad – podkreślał Rüdolfs Pulkstenis. – Mamy głos, ale potrzebujemy, by za tym głosem szły konkretne działania i realne środki. Obecnie tylko niewielki procent budżetów trafia bezpośrednio do młodych rolników; to musi się zmienić.

W podobnym tonie wypowiadała się Martina Codeluppi, zwracając uwagę na dramatyczne skutki zmian klimatycznych we włoskim rolnictwie i potrzebę lepszego przygotowania młodych do zarządzania ryzykiem. Ketrin Kastehein natomiast wskazała, że jednym z największych problemów w całej Europie jest brak słyszalności młodzieży na poziomie politycznym,

migracja do miast i zanikanie poczucia przynależności do lokalnych wspólnot.

Z perspektywy Polski głos zabral Szymon Migoń, prezes ZMW:

– Młodzi mieszkańcy wsi wciąż mierzą się z ograniczonym dostępem do usług publicznych, kultury i przestrzeni wspólnej. Brakuje miejsc, gdzie mogą rozwijać swoje pasje i budować tożsamość lokalną. To przekłada się na ich niską aktywność i zniechęcenie do zaangażowania.

Tymczasem, jak zauważył Piotr Styczeń z Youth Leader Community, różnice między liderami z miast a tymi ze wsi nie wynikają z poziomu zaangażowania czy kompetencji, lecz z dostępnych możliwości. – Musimy wzmacniać potencjał młodych poprzez programy takie jak Erasmus+ czy LEADER, bo to one budują poczucie sprawczości i przynależności – mówił.

Z panelu wyłonił się silny wniosek: młodzi ludzie już dziś są liderami zmiany na wsi, organizując życie

społeczne w OSP, kołach gospodyń, organizacjach młodzieżowych i samorządach lokalnych. – To oni animują lokalną kulturę, budują wspólnotę i dają przykład, że wieś to nie tylko przeszłość – to przyszłość – podsumował Szymon Migoń.

Nie zabrakło również głosu edukacji. Prof. Karolina Pawlak zwróciła uwagę, że uniwersytety rolnicze muszą odpowiadać na potrzeby młodych ludzi i wyposażać ich w kompetencje przyszłości. Potrzebna jest nie tylko nowoczesna wiedza, ale też wsparcie psychologiczne, społeczne i infrastrukturalne – szczególnie dla młodych z mniejszych miejscowości, którzy często rezygnują z edukacji z powodów finansowych lub logistycznych.

Valentina-Mădălina Pintican wskazywała na wyzwania edukacyjne w Rumunii: „Młodzi z terenów wiejskich muszą pokonywać ogromne odległości, by dotrzeć na zajęcia. Często ich rodziny nie wspierają edukacji, bo same nie

mają doświadczenia z systemem akademickim”.

Dyskusja zwieńczona została refleksją nad wymianą pokoleniową w rolnictwie, która – jak podkreślił Radosław Nienartowicz – wymaga systemowego wsparcia, od ulg podatkowych, po pomoc w pozyskiwaniu ziemi i dostępie do rynków.

Drugiego dnia Kongresu, 9 maja, podczas Dnia Europy, odbyła się debata plenarna pt. „Nadzieje następnej generacji – punkt widzenia europejskiej młodzieży”. Spotkanie miało formułę dynamicznych, 10-minutowych wystąpień – każdy z zaproszonych gości dzielił się swoją perspektywą oraz doświadczeniem z pracy z młodzieżą wiejską w swoim kraju i organizacji. W panelu wystąpili przedstawiciele kluczowych organizacji europejskich:

- Rüdolfs Pulkstenis, wiceprzewodniczący Europejskiej Rady Młodych Rolników (CEJA) – organizacji reprezentującej interesy młodych rolników na forum unijnym,

Ekspertskie spotkania poświęcone były wysłuchaniu głosu młodego pokolenia dotyczącego rozwoju obszarów wiejskich

- Daniel Grist, menedżer ds. komunikacji Rural Youth Europe – organizacji zrzeszającej młodzież wiejską z całego kontynentu, promującej edukację pozaformalną i dialog międzykulturowy,
- Annie Linsemark, członkini zarządu i koordynatorka sieci ELARD (Europejskie Stowarzyszenie na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich),
- Claudia Guidi z Konfederacji Młodych Rolników, Region Emilia-Romania, która przedstawiła włoski model wsparcia młodych producentów rolnych.

Każde wystąpienie stanowiło unikalną perspektywę, a jednocześnie – w wielu aspektach – bardzo bliską realiom polskich obszarów wiejskich. Mówcy poruszali tematykę barier rozwojowych, edukacji nieformalnej, uczestnictwa młodych w strukturach decyzyjnych oraz transformacji wsi wobec zmian klimatycznych i społecznych.

Rūdolfs Pulkstenis mówił o strukturze działania CEJA, w której młodzi rolnicy mają realny wpływ na tworzenie polityki rolnej w UE. Podkreślał znaczenie oddolnych konsultacji i regularnych spotkań, dzięki którym europejska polityka rolna może odpowiadać na rzeczywiste potrzeby młodych ludzi z terenów wiejskich.

Daniel Grist z Rural Youth Europe zachęcał do aktywnego uczestnictwa w projektach edukacyjnych, szkoleniach międzynarodowych i wymianach młodzieżowych. Zwracał uwagę na to, że nie tylko rolnictwo, ale także kultura, edukacja i przedsiębiorczość społeczna powinny być fundamentem przyszłości europejskiej wsi.

Annie Linsemark opowiadała o praktycznych mechanizmach, jakie funkcjonują w krajach skandynawskich i w ramach sieci ELARD – zwłaszcza o roli młodzieży w procesach wdrażania lokalnych strategii rozwoju w ramach programu LEADER. Jej wystąpienie było

Młode pokolenie łączy innowację z odpowiedzialnością i wnosi do rolnictwa idee dostosowane do realiów XXI w.

cennym głosem w dyskusji o tym, jak struktury europejskie mogą i powinny być otwarte na udział młodych liderów.

Claudia Guidi w swojej prezentacji zwróciła uwagę na wyzwania, z jakimi mierzą się młodzi rolnicy we Włoszech – od skutków zmian klimatycznych, po trudności związane z wejściem na rynek i utrzymaniem się w sektorze produkcji żywności. Jej przesłanie było jasne: rolnictwo to nie tylko praca, to misja – a młodzi potrzebują systemowego wsparcia, by móc ją wypełniać.

Panel nie tylko ukazał różnorodność sytuacji młodzieży w Europie, ale także wskazał wspólne mianowniki – brak dostępu do usług i infrastruktury, migrację młodych do miast, niewystarczające wsparcie finansowe i edukacyjne oraz potrzebę większego uznania głosu młodzieży w procesach politycznych. Dla uczestników Kongresu – zwłaszcza młodych – była to inspirująca lekcja o tym, jak można działać skutecznie, odważnie i międzynarodowo. Możliwość porównania realiów krajów takich jak Włochy, Szwecja czy Łotwa z sytuacją

w Polsce pozwoliła zrozumieć, że nasze wyzwania są wspólne – a współpraca i wzajemna inspiracja są kluczem do ich pokonania. Panel „Nadzieje następnej generacji” stał się symbolicznym pomostem między lokalnym działaniem a europejską polityką, między codziennością a strategią, między młodymi liderami a instytucjami, które kształtują ich przyszłość. I właśnie takie doświadczenia pokazują, że młodzież wiejska nie tylko zasługuje na swój głos – ale coraz skuteczniej z niego korzysta.

Udział Związku Młodzieży Wiejskiej w Europejskim Kongresie Odnowy i Rozwoju Wsi był nie tylko zaszczytem, ale i potwierdzeniem naszej roli jako partnera w rozwoju polityki młodzieżowej i wiejskiej – zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim. Pokazaliśmy, że młodzież wiejska ma głos, ma wiedzę i ma energię, by zmieniać rzeczywistość wokół siebie.

**Departament Komunikacji i Promocji
MRiRW**

tel. 22 623 18 38

Zdjęcia: MRiRW, W PRODUCTION, Stock.adobe.com

Inauguracja prac Polskiego Parlamentu Wiejskiego

W trakcie Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi odbyło się pierwsze spotkanie Polskiego Parlamentu Wiejskiego. Instytucja ta umożliwi mieszkańcom wsi wypowiadanie się i bycie słyszanyymi w sprawach polityki wobec wsi, a także podejmowanie wspólnych działań. Dzięki parlamentowi wiejskiemu mieszkańcy obszarów wiejskich stają się realnymi partnerami władz samorządowych i rządu.

Inicjatywa umożliwia mieszkańcom wsi zabieranie głosu w sprawach istotnych dla osób żyjących na terenach wiejskich

■ Aby głos mieszkańców wsi był usłyszany

Punktem wyjścia dla powołania Polskiego Parlamentu Wiejskiego było przekonanie, że to właśnie mieszkańcy obszarów wiejskich posiadają najlepsze zrozumienie swoich potrzeb i możliwości. Tymczasem w debatach krajowych i europejskich oraz przy kształtowaniu polityk i programów interesy społeczności wiejskich są niewystarczająco reprezentowane. Parlament wiejski jest instytucją mającą za zadanie zmienić ten stan rzeczy.

■ Inauguracja prac Polskiego Parlamentu Wiejskiego podczas EKOiRW

Właśnie podczas Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi (EKOiRW), 8 maja 2025 r., odbyło się pierwsze spotkanie Polskiego Parlamentu Wiejskiego – pełne konstruktywnych rozmów oraz planów na przyszłość.

Spotkanie otworzył Jarosław Kuba, prezes zarządu Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich (FAOW). To właśnie FAOW w 2024 r. podjęło inicjatywę rozpoczęcia w Polsce

procesu Parlamentu Wiejskiego w Polsce. Do współpracy zaprosiło organizacje takie jak: Związek Młodzieży Wiejskiej, Związek Gmin Wiejskich, Krajowe Stowarzyszenie Sołtysów, Polską Sieć LGD, Krajową Radę Izby Rolniczych, Związek Ochotniczych Straży Pożarnych, Federację Gospodarki Żywnościowej.

W pierwszym spotkaniu Polskiego Parlamentu Wiejskiego wzięli udział liderzy społeczności wiejskich, przedstawiciele organizacji i podmiotów społecznych, branżowych i samorządowych oraz

Spotkanie było również okazją do wymiany doświadczeń i dzielenia się dobrymi praktykami pomiędzy europejskimi parlamentami wiejskimi

wszyscy zainteresowani ideą parlamentu wiejskiego. Spotkanie było także okazją do cennej wymiany doświadczeń i poznania dobrych praktyk parlamentów wiejskich z Europy, które przedstawili zagraniczni goście.

■ Założenia Polskiego Parlamentu Wiejskiego

Najważniejsze założenia Polskiego Parlamentu Wiejskiego, oparte na ogólnych założeniach idei parlamentu wiejskiego, są to:

- otwarta i oparta na konsensusie współpraca najważniejszych organizacji i środowisk pozarządowych działających na wsi lub dla wsi;
- niezależność od administracji publicznej i brak powiązań z jakąkolwiek opcją polityczną;
- okresowe (zwykle raz na 2 lata) spotkania organizacji i środowisk wiejskich, obejmujące dyskusję nad potrzebami wsi oraz przygotowanie rekomendacji dla władz;
- między spotkaniami: proces Polskiego Parlamentu Wiejskiego, obejmujący upowszechnianie wniosków z poprzednich spotkań i rzecznictwo na rzecz ich lepszego uwzględnienia w politykach, zbieranie głosów

i opinii różnych środowisk wiejskich i przygotowywanie kolejnych spotkań.

■ Planowane działania

W perspektywie dwóch lat, w ramach inicjatywy Polskiego Parlamentu Wiejskiego, FAOW planuje realizację szeregu działań, umożliwiających wypracowanie rekomendacji dla polityk publicznych dotyczących obszarów wiejskich. Ostateczny kształt i zakres tych działań będzie zależał od możliwości pozyskania środków oraz zaangażowania kluczowych organizacji partnerskich.

Planowane są:

- badanie diagnozujące sytuację na obszarach wiejskich – w tym zawierające identyfikację problemów oraz analizę skutecznych rozwiązań stosowanych w innych krajach. Raport z badań, zawierający rekomendacje dla NGO i samorządów, będzie stanowił narzędzie wspierające rozwój społeczności wiejskich oraz rzecznictwo na rzecz zmian systemowych. Będzie też punktem wyjścia do przeprowadzenia debat regionalnych w czterech różnych regionach Polski, w których udział

wzmą przedstawiciele administracji, NGO, eksperci branżowi i mieszkańcy wsi;

- warsztaty i spotkania branżowe – koncentrujące się na współpracy NGO z sektorem publicznym, biznesem i nauką. Obejmą kluczowe obszary, takie jak zdrowie, energetyka, edukacja, mobilność, usługi społeczne i gospodarka wodna;
- ogólnopolska konferencja – zwieńczenie procesu. Konferencja będzie prezentować zarówno wyniki badań, jak i wnioski ze spotkań oraz debat regionalnych. Wydarzenie to, zaplanowane na 2027 rok, będzie zarazem okazją do drugiego spotkania Polskiego Parlamentu Wiejskiego i rozpoczęcia kolejnego cyklu całego procesu.

■ O inicjatorze Polskiego Parlamentu Wiejskiego

Forum Aktywizacji Obszarów Wiejskich (FAOW), inicjator powołania Polskiego Parlamentu Wiejskiego, jest ogólnopolskim porozumieniem organizacji działających na rzecz wsi. FAOW to związek stowarzyszeń, który w gronie swoich członków ma m.in. najważniejsze ogólnopolskie organizacje

zajmujące się rozwojem wsi, lokalne grupy działania i małe lokalne stowarzyszenia.

FAOW skupia się na dwóch głównych nurtach działania, którymi są:

- działalność na rzecz organizacji członkowskich (informowanie, budowanie umiejętności, rzecznicstwo, ułatwianie kontaktów między organizacjami w Polsce i za granicą);
- realizacja projektów związanych z misją FAOW (projekty szkoleniowe adresowane np. do LGD i innych organizacji wiejskich, projekty obejmujące badanie kondycji wiejskiego sektora pozarządowego, projekty promujące dialog obywatelski i zwiększające udział mieszkańców wsi w kreowaniu polityk publicznych).

Więcej o FAOW: www.faow.pl

■ Idea parlamentu wiejskiego – kiedyś i dziś

Początki idei parlamentu wiejskiego sięgają 1989 roku. Wówczas szwedzki ruch Hela Sverige ska leva HSSL zapoczątkował oddolny proces, który miał zwiększyć ogólne zaangażowanie w życie wsi oraz stworzyć miejsce do debat między jej mieszkańcami a politycznymi decydentami. Dzięki lepszemu wzajemnemu zrozumieniu potrzeb,

możliwości i ograniczeń obu stron, tworzeniu odpowiednich programów politycznych i wdrażaniu rozwiązań bieżących problemów dotyczących wieś idea ta rozprzestrzeniła się i rozrastała.

Dzisiaj widzimy, że pierwotne założenia parlamentu wiejskiego przetrwały próbę czasu. Tak jak ponad 35 lat temu, tak i dziś nadal najważniejsze jest zapewnienie mieszkańcom wsi oddolnej platformy, na której mogą oni wyrazić swój głos na temat obszarów wiejskich oraz mieć gwarancję tego, że zostaną wysłuchani.

Parlament wiejski nie stanowi formalnej części rządu, nie jest też organem ustawodawczym lub decyzyjnym, a co najważniejsze: jest apolityczny. Stanowi oddolny proces koncentrujący się na osiąganiu praktycznych wyników, odpowiadających wyzwaniom i możliwościom mieszkańców wsi. Wyniki te są monitorowane i dalej rozwijane.

■ Parlamente wiejskie w Europie oraz Europejski Parlament Wiejski

Aktualnie proces Parlamentu Wiejskiego jest realizowany w kilkunastu krajach europejskich. Natomiast

w 2013 r. powołano do życia także Europejski Parlament Wiejski, który ma sprawić, że głos mieszkańców obszarów wiejskich krajów członkowskich będzie uwzględniony w politykach europejskich dotyczących rozwoju wsi. Idea Europejskiego Parlamentu Wiejskiego podjęta została przez trzy europejskie organizacje:

- European Rural Community Alliance (Europejskie Zrzeszenie Społeczności Wiejskich, ERCA);
- PREPARE – Partnership for Rural Europe (Partnerstwo dla Wsi Europejskiej);
- European LEADER Association for Rural Development (Europejskie Stowarzyszenie LEADER na rzecz rozwoju wsi, ELARD).

Więcej o działaniach wspierających krajowe parlamente wiejskie w UE można przeczytać na stronie Europejskiego Parlamentu Wiejskiego: <https://www.facebook.com/europeanruralparliament/about> oraz the European Rural Community Alliance: <https://rural-communities.eu>.

Departament Komunikacji i Promocji

MRiRW

tel. 22 623 18 38

Zdjęcia: MRiRW, Franciszek.Stock.adobe.com

Ideą parlamentu wiejskiego jest dialog i tworzenie rozwiązań mających wpływ na życie mieszkańców wsi

Odnowa wsi – aktywność, podmiotowość i sprawczość mieszkańców

Region Wielkopolski zajmuje czołowe miejsce w działaniach na rzecz odnowy wsi

Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi w Poznaniu w dniach 8–11 maja 2025 r. stworzył sposobność refleksji co do kierunków, polityk i narzędzi rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. Umieszczenie w nazwie kongresu słowa „wieś” jednoznacznie komunikowało, iż to społeczności wiejskie są zbiorowym bohaterem przedsięwzięcia, a kongresowym przesłaniem jest docenienie siły sprawczej społeczności wiejskich znajdującej oparcie w ich tożsamości i obywatelskim zaangażowaniu. Przywołanie pojęcia „odnowa wsi” – ważnej metody rozwoju lokalnego – wyrażało postulat konieczności wykorzystania endogennego potencjału wsi oraz orientacji polityk publicznych w kierunku oddolności, zasady subsydiarności, pomocy dla

samopomocy i budowy odporności. Te kluczowe myśli znalazły pełne odzwierciedlenie w programie, a następnie w trakcie prezentacji i debat kongresowych.

Dzień Wielkopolski, rozwoju lokalnego i młodzieży (8 maja) eksponował rolę samorządu województwa wielkopolskiego w rozwoju lokalnym, w szczególności organizacji i wyników programu Wielkopolska Odnowa Wsi. Temu zagadnieniu było poświęcone pierwsze, merytoryczne kongresowe wystąpienie. Wielkopolska bazując na doświadczeniach opolskich, dzięki szerokiej ofercie wsparcia realizacji sołeckich strategii rozwoju, angażująca w realizację programu coraz większe nakłady finansowe (ponad 18 mln zł w roku 2025) stała się liderem odnowy wsi

w Polsce. Prezentacji krajowych i zagranicznych rozwiązań i dokonań odnowy i rozwoju wsi poświęcono panel, w który włączono ekspertów i polityków z Bretanii, Brandenburgii, Emilii-Romanii i okręgu Sibin.

Ważnym elementem **Dnia Europy** (9 maja) były prezentacje dobrych praktyk oraz podejść poszczególnych regionów (Bawaria, Bretania, Kastylija i Leon, Saksonia) do rozwoju obszarów wiejskich. Między innymi pogłębiały one wiedzę o metodach i regionalnych rozwiązaniach prowadzenia procesu odnowy wsi. Europejska ARGE – Stowarzyszenie Odnowy i Rozwoju Wsi (organizacja zrzesza 21 państw, regionów, landów (regionów), w tym województwo dolnośląskie i opolskie oraz stowarzyszenie gmin Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi)

ODNOWA WSI

to proces zmian zaplanowanych przez społeczność lokalną. Bierze się z obywatelskiego zaangażowania i przyjęcia odpowiedzialności za własną wieś. Prowadzi do poprawy standardu i jakości życia mieszkańców, różnicuje źródła utrzymania, poprawia warunki ekonomiczne i materialne, buduje specyfikę wsi, czyni ją piękniejszą i rozpoznawalną. Ale to, co niezwykle istotne, odnowa wsi jednocześnie czerpie ze źródeł społeczno-kulturowych i je zasila, wzmacnia tożsamość jej mieszkańców. Jednym słowem buduje żywą wspólnotę, powoduje, że każdy może w niej aktywnie uczestniczyć. Ryszard Wilczyński, inicjator odnowy wsi w Polsce pisze: „Odnowa wsi wywołuje osobiste zaangażowanie mieszkańców wypływające z odpowiedzialności za własną przyszłość, daje możliwość samorealizacji i poczucia uczestnictwa we wspólnocie i współtworzeniu, uaktywnia bowiem podstawowy zasób, jakim dysponuje społeczeństwo, tj. zaangażowanie ludzi. Mobilizuje siły i zasoby własne, wykorzystuje posiadane atuty i szanse, jakie znajdują się w otoczeniu”¹.

Ponad ćwierć wieku temu, gdy w roku 1997 odnowa wsi zagościła w Polsce za sprawą województwa opolskiego, oznaczała pokonywanie barier i eliminację zapóźnień, porządkowanie, tworzenie wspólnych, ładnych przestrzeni dla spotkań, świąt i festynów, remonty, budowanie i wyposażanie wiejskich świetlic i wiele innych dzieł koniecznych, by żyło się lepiej. Dziś większość wsi podstawowe problemy ma za sobą, choć nadal odnowy (rewitalizacji) potrzebuje stara wiejska zabudowa, wartościowe obiekty i przestrzenie, liczne drogi i pasy drogowe, trakcje energetyczne i wiele innych. Obecnie odnowa wsi

oznacza współdziałanie, by wykorzystywać technologie, zarabiać na wytwarzaniu energii, tworzyć warunki atrakcyjne dla młodych, zapewniać wsparcie coraz większej grupie seniorów. Można mnożyć. Odnowa wsi dzisiaj to działania dla zachowania i rozwijania wspólnoty, umacniania jej tożsamości, kreowanie pomysłów na wykorzystanie walorów wsi i atrybutów wiejskości, by: zarabiać, lepiej żyć, wykorzystywać szanse, jakie niesie współczesność. To także, w czasach niepewnych, budowanie odporności – rozwiązań na wszelkie sytuacje trudne, których, przy zmianie klimatu, natura nam nie szczędzi.

Odnowa wsi jest oddolna – inicjowana przez społeczność lokalną, opiera się na lokalnych zasobach i współdziałaniu na rzecz ich wykorzystania. Mieszkańcy wsi są jej podmiotem i beneficjentem. Najlepsze efekty uzyskuje się tam, gdzie pomiędzy gminą a sołectwem panuje partnerstwo, a samorządy województw oferują wsparcie, prowadząc regionalne programy odnowy wsi. Największe z nich to Wielkopolska Odnowa Wsi i Dolnośląska Odnowa Wsi. Jak w przypadku swego pierwowzoru – opolskiego programu odnowy wsi, zaczynają od fundamentu procesu rozwoju – „pomysłu na wieś”, czyli tworzenia sołeckich strategii rozwoju.

Idea odnowy obszarów wiejskich, przekuta na europejskie i polskie programy i narzędzia finansowania, przez lata zmieniała krajobraz polskiej wsi, wzmacniała fundamenty tożsamości i dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu na świat bliższy i dalszy, z uwzględnieniem tego, co może zaoferować społeczeństwu. Idea ta ujęta w sformułowaniu: „wieś ma pozostać sobą” – stanowi drogowskaz oczekiwanych przemian i przestrogę wobec dążeń umiastowienia wsi.

¹ 25 lat odnowy wsi w Polsce – koniec misji czy zaczyn odnowy wsi 2.0?, „Wieś i Rolnictwo” nr 3 (200)/2023.

Odnowa wsi jest oddolna - mieszkańcy wsi są zarówno jej podmiotem, jak i beneficjentem

przedstawiło metody swej pracy i wizję przyszłości europejskich wsi urzeczywistnianą poprzez partycypację i szerokie obywatelskie zaangażowanie. Szczególną rolę w eksponowaniu najlepszych całościowych koncepcji (strategii) rozwoju lokalnego odgrywa Konkurs o Europejską Nagrodę Odnowy Wsi.

W **Dniu Polskim** (10 maja) poszczególne panele dokonywały podsumowania 20 lat polskiej wsi w Unii Europejskiej, ocen stanu wsi z perspektywy samorządowej gmin i województw. Marszałkowie województw, przedstawiciele gmin i ich krajowej reprezentacji, stowarzyszenia sołtysów, Polskiej Sieci Odnowy i Rozwoju Wsi formułowali postulaty wzmocnienia filara rozwoju wsi WPR i systemów wsparcia na rzecz animacji rozwoju lokalnego. Także postulowano przypisanie tym zagadnieniom większej wagi w działalności MRiRW. Panel „Przyszłość wsi – kierunki przemian” wskazał na rolę oddolnych

metod rozwoju, w szczególności odnowy wsi oraz fundamentów tego procesu w postaci wzmocnienia wspólnotowości, kluczowej roli liderów i lokalnych koncepcji rozwoju, ogólnie wykorzystania niematerialnych czynników rozwoju. Zwrócono uwagę na znaczenie kreowania miejsc jako kotwic i pól wzrostu lokalnej tożsamości.

W wydarzeniach towarzyszących głównemu nurtowi obrad (łącznie było ich 20) uzewnętrzniło się poprzedzające Kongres zainteresowanie interesariuszy obszarów wiejskich. Nadzieje, jakie w nim pokładali oraz chęć prezentacji własnych propozycji i dokonań przybrały formę spotkań członków, np. Związku Gmin Wiejskich, Polskiej Sieci Odnowy i Rozwoju Wsi, Europejskiej ARGE Odnowa i Rozwój Wsi (międzynarodowe stowarzyszenie państw i regionów z udziałem woj. opolskiego i dolnośląskiego), seminariów, konferencji i warsztatów. Szczególnie spektakularny wymiar miały stoiska

15 województw, instytucji oraz podmiotów związanych ze wsią, a także wystawców oferujących swe produkty lub usługi.

Dla poszukujących inspiracji i zainteresowanych dobrymi praktykami odnowy wsi przygotowano Konferencję „Czerpiąc ze źródeł – najlepsze przykłady”. Jej celem było zachęcać, aby czerpać z dwóch kluczowych zasobów wsi: dziedzictwa i tożsamości. Obie te wartości są nierozdzielnie powiązane. To, co dziedziczą społeczności wiejskie (historię, kulturę – materialną i niematerialną, przestrzeń, obyczaje, umiejętności, styl życia, sposoby gospodarowania), buduje ich związek z miejscem życia, daje poczucie identyfikacji, kształtuje wspólnoty oraz przestrzeń (miejsca) ich życia, są źródłem siły i sprawczości, pomysłu na samą siebie oraz treść oferty dla społeczeństwa.

W ramach pierwszej sesji „Tożsamość i Dziedzictwo” podano przykłady akcentujące odkrywanie

Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi zorganizowała seminarium dotyczące prowadzenia odpowiedzialnej turystyki na obszarach wiejskich

i zachowywanie dziedzictwa, wskazując na różnorodność źródeł budowy tożsamości miejsc i ludzi:

- Wiejskie Kuźnie Pamięci Kaszubskiego Uniwersytetu Ludowego;
- Cichy Memoriał – miejsca z przywołanej przeszłości (murale i deska-le Arkadiusza Andrejkowa);
- Ekomuzeum doliny rzeki Gizeli (gm. Ostróda);
- Zamek Sarny, Festiwal Góry Literatury.

Druga sesja „Idee i Strategie” wiodła poprzez sposoby i formy twórczego wykorzystania kapitału dziedzictwa i tożsamości, pokazując koncepcje formowania pojedynczych miejsc, większych obszarów (nawet transgranicznie) i sieci:

- Turystyka źródeł na Szlaku Wołoskim;
- Tematyczna Wieś Górnica;
- Ogrody społeczne;
- Sieć Najciekawszych Wsi (i Miejsc).

Prezentacji ostatniego z wymienionych przykładów służyło seminarium zorganizowane przez stowarzyszenie gmin Polska Sieć Odnowy i Rozwoju Wsi. Sztandarowy projekt stowarzyszenia – Sieć Najciekawszych Wsi, czerpie

wprost z technik odnowy wsi jako sposobu na turystykę wiejską, a jednocześnie zachowania najcenniejszych wsi pod względem walorów materialnego dziedzictwa, autentyzmu przestrzeni oraz form życia mieszkańców. Projekt eksponuje treści poznawcze, opiera się na tworzeniu narracji (opowieści) o wsi, by wzbudzić zainteresowanie jej ofertą i chęć bycia „na drodze do odkryć”. Stąd wsie zestawiają trasę, eksponując najcenniejsze walory, oraz przygotowują do zwiedzania i pobytu miejsce szczególnie wartościowe. Wsie Sieci składają się na polską „opowieść o wartościach wiejskiego dziedzictwa”. Aby rozwijać tę ideę, poszerzono formułę projektu o kategorię „Miejsce Ciekawe”. Status Miejsca Ciekawego daje rekomendację, iż warto, a nawet należy tam dotrzeć. To jednocześnie zapewnienie, iż będzie to czas dobrze spożytkowany wiedzą i doznaniem. „Doświadczenie wiejskości” jest tu kluczowe. Gminy, które wydobywają, a nawet kreują Miejsca Ciekawe, zyskują silne wyróżniki oraz wzmacniają swoją pozycję na rynku turystyki wiejskiej.

Dwudniowa konferencja naukowa „Polska Wieś – wizja odnowy i rozwoju”, którą z inicjatywy i przy wsparciu MRiRW zrealizował Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, zyskała wysoką ocenę za poziom merytoryczny wystąpień. Problematykę przemian wsi i obszarów wiejskich w Polsce przekrojowo ujmowało 17 referatów pogrupowanych w 4 sesje tematyczne (wieś, wiejskość i paradygmaty rozwoju; gospodarka, sytuacja ekonomiczna wsi, społeczności wiejskie; środowisko i wiejska przestrzeń).

Stwierdzono, iż odnowa wsi wywierała znaczący wpływ na przemiany wsi w Polsce. Jednak wobec braku jej umocowania w systemie rozwoju obszarów wiejskich oraz dominacji odgórnej interwencji spowodowanej do „wykorzystywania unijnych środków”, od ok. 2015 r. znalazła się w regresie. Nadal jest potrzebna i winna być umocowana w systemie polityki rozwoju obszarów wiejskich ze względu na zdolność dokonywania jakościowych przemian. Stoi za tym kilka kluczowych argumentów: systemowy (1), aksjologiczny (2), ekonomiczny (3), praktyczny (4).

1.

Odnowa wsi tworzy system rozwoju oddolnego, który cechuje:

- przywództwo przyjmujące odpowiedzialność za działania rozwojowe;
- uzgodniona wizja przemian i wynikająca z niej strategia rozwoju /plan działania;
- wykorzystanie lokalnych zasobów i potencjałów;
- udział mieszkańców w decyzjach i realizacji przedsięwzięć;
- miejscowo dostępne środki finansowe i narzędzia realizacji.

Zmiany wynikają z woli mieszkańców, którzy uczestniczą w przedsięwzięciach od pomysłu po zapewnienie trwałości efektu końcowego. Każdy może zdecydować o zakresie swego zaangażowania i roli. Społeczność wiejska ma zdolność prowadzenia procesu oddolnego i pochodną mu sprawczość, gdyż kontroluje lub ma istotny wpływ na składowe systemu. Jednak część elementów jest zależna od gminy i innych instytucji oraz regulacji ustawowych. Relacje te tworzą instytucjonalno-prawną ramę oddolnego rozwoju, którą można kształtować, rozwijając partycypacyjny model relacji gmina – sołectwo, co jest rozwiązaniem dostępnym, wolnym od zewnętrznych ograniczeń. Narzędzia realizacji są związane regulacjami ustawowymi. Niestety od ustanowienia funduszu sołeckiego w roku 2009 jedyną istotną zmianą w tej materii było uruchomienie wsparcia dla Kół Gospodyń Wiejskich, co zwiększyło zdolności oddziaływania wiejskich organizacji. Sołectwo w działaniu na rzecz rozwoju pozostaje dużo słabsze niż dowolna organizacja pozarządowa (osobowość prawna, status beneficjenta). Gdy relacje sołectwa i gminy nie są polem partycypacyjnego wpływu mieszkańców, pozostaje ono ubezwłasnowolnione. Trwają prace nad koniecznymi zmianami w tym zakresie.

2.

W procesie odnowy wsi wyraża się podmiotowość społeczności lokalnych, której przejawem jest aktywność

Im bardziej społeczność jest aktywna, tym wyższy jest poziom jej podmiotowości. Aktywność mieszkańców to paradygmat polityk rozwojowych, stanowi cel i warunek powodzenia szeregu programowych działań. Aktywizowanie bez umacniania podmiotowości i wzrostu sprawczości jest nieefektywne, rozproszone lub incydentalne.

Pomiar aktywności poprzez jej efekty jest możliwy jako miara podmiotowości. Dokonywano go w ramach opolskiego programu odnowy wsi (lata 2007–2015, sprawozdania sołectw).

3.

Efekt mnożnika finansowego

Wykazano, że do każdej złotówki inwestowanej przez gminę w aktywność sołectw te dokładały średnio od 1,5 do 2 zł. Najaktywniejsze nawet kilku-, kilkunastokrotnie więcej.

W ten sposób indukowana końcowa wartość przedsięwzięć x-krotnie przekracza wartość udziału finansowego gminy. Brak wkładu gminy oznacza brak aktywności (mnożenie przez zero daje zero). Podobnie wartość wkładu sołeckiego jest pochodną osobiście świadczonej pracy – stanowi legitymację do pozyskiwania środków pieniężnych lub pieniądze wymiernych (sprzęt, materiały, usługi).

4.

Możliwość efektywnego wdrażania podejścia inteligentnych wsi

Tempo i skala wdrażania podejścia *smart villages* (nikłe finansowo działania w PROW 2014–2020

i PS WPR 2023–2027) jest wysoce nieadekwatne wobec dynamiki transformacji cyfrowej. Problem mogą rozwiązać samorządy województw w ramach wzmocnionych, odtworzonych lub nowych regionalnych programów odnowy wsi 2.0, tj. skoncentrowanych na wdrażaniu rozwiązań cyfrowych. Należy zapewnić im wsparcie, najpóźniej w ramach rozwiązań PS WPR na lata 2028–2034.

Konferencyjne, naukowe spojrzenie na odnowę wsi ujawnia jej naturę – modelu wzrostowego opartego na zaangażowaniu społecznym. Odzwierciedla zarówno ekonomiczny efekt mnożnika finansowego, jak też kluczową rolę społeczności w rozwoju lokalnym. Prowadzi do długoterminowych zmian, wykazuje, że w wymiarze lokalnym oddolnie wyzwalane procesy rozwoju mają przewagę nad odgórną interwencją. Sprzyja niepowtarzalności i kreowaniu innowacyjnych, wzorcowych rozwiązań. Generuje wartość dodaną: tworzy kapitał społeczny, wzmocnienia tożsamości mieszkańców, buduje poczucie podmiotowości i sprawczości.

W ramach Kongresu odnowa wsi – metoda rozwoju obszarów wiejskich, była nie tylko tytułową składową. Tworzyła jeden z jego merytorycznych fundamentów – by rozwój wykorzystywał siłę wiejskich wspólnot – „czerpał ze źródeł” ich tożsamości i obywatelskiego zaangażowania, a idea zachowania i umacniania wartości oraz genetycznych potencjałów wsi inspirowała kierunki przemian.

Ryszard Wilczyński,
ekspert MRiRW

Zdjęcie: MRiRW,
bbsferrari.Stock.adobe.com

Państwowe doradztwo rolnicze na rzecz rozwoju polskiej wsi

Podczas Europejskiego Kongresu Odnowy i Rozwoju Wsi swoją ofertę i dorobek prezentowały również wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego oraz Centrum Doradztwa Rolniczego. Wspólne stoisko wystawiennicze państwowego doradztwa rolniczego było dla uczestników kongresu okazją do bliższego zapoznania się z rolą doradztwa i jego wkładem w rozwój polskiej wsi oraz rolnictwa. Stoisko, które zmieniało się każdego dnia kongresu, cieszyło się ogromnym zainteresowaniem – odwiedzali je zarówno goście z Polski – w tym przedstawiciele rolników, administracji, politycy, samorządowcy i młodzież szkolna – jak i przedstawiciele środowisk wiejskich z całej Europy.

Na wspólnej przestrzeni każdy z ośrodków doradztwa rolniczego miał możliwość zaprezentowania i przedstawienia uczestnikom kongresu regionu Polski, który reprezentuje, i realizuje tam swoją działalność. W tym celu organizowane były warsztaty, pokazy, prelekcje, prezentacje i degustacje. Uczestnicy mieli możliwość zapoznania się z wydawnictwami fachowymi i materiałami informacyjnymi, oraz prasą doradczą. Ogromnym zainteresowaniem cieszyły się regionalne produkty spożywcze, przygotowane głównie przez rolników współpracujących z ośrodkami. Stanowiły one doskonałe tło kulinarne dla ukazania specyfiki regionu, charakteru rolnictwa, kultury wsi, tradycji oraz społecznych uwarunkowań każdego zakątka Polski.

■ Lekcja praktycznego rolnictwa

Pierwszy dzień kongresu dedykowany był uczniom polskich i europejskich szkół rolniczych. To właśnie dla nich przygotowano na stoiskach ośrodków doradztwa rolniczego oraz Uniwersytetu Przyrodniczego warsztaty, dzięki którym mogli poszerzyć praktyczną wiedzę na temat hodowli

Stoisko WODR chętnie odwiedzała młodzież ze szkół rolniczych

roślin uprawnych oraz rozpoznawania i zwalczania szkodników, chorób i chwastów.

Podczas pokazu kultur in vitro uczniowie mogli przekonać się, jak powstają nowe sadzonki, jak przebiega regeneracja roślin i jak nauka pomaga chronić rzadkie gatunki. Mogli zaobserwować, jak w sterylnych warunkach, na specjalnych pożywkach, rośliny rosną w laboratorium przyszłości i jak można rozmnażać rośliny nawet z jednej komórki. Warsztatom towarzyszył pokaz bioróżnorodności, z którego można było dowiedzieć się, jak hodowla roślin zmienia rośliny uprawne i jak działania w zakresie hodowli

roślin mogą przysłużyć się człowiekowi: rośliny stają się smaczniejsze, bardziej odporne i dają większe plony.

■ Wiedza to rozwój

Dzięki codziennej pracy doradców rolnych wieś się rozwija, gospodarstwa otrzymują możliwość wsparcia finansowego i technologicznego, zawiązują się lokalne kooperacje, pojawia się dążenie do innowacyjności w produkcji rolniczej.

O roli doradców i arkanach zawodu rolnika w Polsce, a także o współpracy ze środowiskami naukowymi i akademickimi, goście kongresu mogli porozmawiać

W targach towarzyszących kongresowi wzięło udział 60 wystawców. Tutaj stoisko państwowego doradztwa rolniczego

z doradcami podczas wykładów, ale również na stoisku. Eksperti Wielkopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Poznaniu byli podczas całego kongresu do stałej dyspozycji, gotowi do udzielania wyjaśnień i informacji o specyfice polskiej wsi, wyzwaniach w rolnictwie, ciekawych inicjatywach i usługach państwowego doradztwa (np. takich jak wykorzystanie dronów w ochronie biologicznej kukurydzy), wykorzystaniu technologii cyfrowych w produkcji roślinnej, poszerzaniu kwalifikacji i wiedzy rolników, dzięki którym rolnictwo w Polsce tak dynamicznie się rozwija i jest konkurencyjne na rynkach europejskich. W zakresie doskonalenia kadry doradczej, jak i inicjatyw polegających na demonstrowaniu postępu technologicznego, informowało Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie.

Specjalnie na Europejski Kongres Odnowy i Rozwoju Wsi został przygotowany poczytny miesięcznik doradczy „Poradnik Gospodarski” w edycji anglojęzycznej. Tym samym czytelnikami miesięcznika

WODR został między innymi komisarz Unii Europejskiej ds. rolnictwa, Christophe Hansen.

■ Najwyższa jakość wygrywa

Każdy, kto odwiedził stoisko ośrodków doradztwa rolniczego, mógł się przekonać, jak doskonałej jakości, zdrowa i doskonała w smaku jest żywność lokalna, wytwarzana bezpośrednio w polskich gospodarstwach.

Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego zaprezentował odwiedzającym najwyższej jakości jabłko – symbol polskiej prezydencji w Radzie Unii Europejskiej. Dzięki Podkarpackiemu Ośrodkowi Doradztwa Rolniczego w Boguchwale goście z Polski i zagranicy mogli się przekonać, jak smakuje wyjątkowa tradycyjna kuchnia regionalna – proziaki z masłem z dodatkiem czosnku niedźwiedziego czy pajdy chleba na zakwasie, podanego ze smalcem i ogórkiem kiszonym.

Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego zaprezentował lokalne winnice i umożliwił degustację pochodzącego z nich wina.

Degustacji towarzyszył konkurs winiarski, w którym nagrodami były sadzonki winorośli różnych szczepów przygotowane przez specjalistów Lubuskiego ODR. Konkurs cieszył się ogromnym zainteresowaniem wśród uczestników, wspierając popularyzację upraw winorośli i rozwój winiarstwa w Polsce.

Dolnośląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego częstował uczestników kongresu regionalnymi serami, a Łódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego przygotował na stoisko materiały promujące krótkie łańcuchy dostaw, w tym RHD – rolniczy handel detaliczny. Jednocześnie przedstawił działania szkoleniowe Pokazowego Centrum Przetwórstwa Rolno-Spożywczego „STODOŁA”, uruchomionego przez ośrodki w ostatnich latach.

Świętokrzyski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Modliszewicach prezentował ofertę szlaku kulinarnego Świętokrzyska Kuźnia Smaków, wizytówkę województwa. Uczestnicy kongresu mieli okazję degustować produkty ze szlaku, a także zapoznać się z produktami

dwóch projektów EIP-AGRI: „Słomka ze słomy” i „Nasz czasnek”.

Małopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego zachęcał regionalnymi smakami z terenów górskich, częstując gości oscypkami oraz jaginią, posiadającymi certyfikaty w ramach systemów jakości w UE.

Zwiedzający mogli również spróbować regionalnych potraw, które prezentowali reprezentanci Zachodniopomorskiego i Opolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Z kolei Kujawsko-Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego promował stosowanie produktów pszczelich w produkcji kosmetyków naturalnych oraz flagowy projekt „Wiejska e-skrzynka”, stanowiący znakomity przykład skracania łańcuchów dostaw. Ponadto specjaliści z ośrodka udzielali informacji z zakresu tworzenia spółdzielni energetycznych.

■ Dziedzictwo kulturowe wsi

O dziedzictwie kulturowym, walorach przyrodniczych i turystycznych wsi przekonywał Warmińsko-Mazurski Ośrodek Doradztwa

Rolniczego. Jego doradcy dzielili się z uczestnikami kongresu praktykami i doświadczeniami z zachowania tradycyjnej architektury, prowadzenia działalności pozarolniczej w obiektach z zachowaniem architektury regionalnej. Z udziałem stowarzyszeń lokalnych wskazywali na zasady tworzenia i funkcjonowania wsi tematycznych.

Natomiast Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego zaprezentował „Szlak gospodarstw edukacyjnych województwa śląskiego”. Taką samą inicjatywę promocyjną podjął Pomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, który przekazywał cenne informacje na temat zagród edukacyjnych na Pomorzu.

Wiedzą z obszaru rolnictwa ekologicznego dzielił się Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego, a producentów ziół przedstawiał Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego. W tej tematyce utrzymane były również warsztaty komponowania „Podlaskiej herbatki na odporność”, składającej się z siedmiu różnych ziół leczniczych. Każdy odwiedzający mógł

samodzielnie przygotować swoją mieszankę, zabrać ją do domu i delektować się jej smakiem, zapachem oraz dobroczynnym działaniem.

Stoisko wystawiennicze państwowego doradztwa rolniczego spotkało się z ogromnym zainteresowaniem uczestników kongresu, a frekwencja odwiedzających była imponująca. Każdy z gości, szczególnie z europejskich państw, mógł przekonać się, jak bardzo rozwinęło się polskie rolnictwo przez ostatnich dwadzieścia lat, również dzięki zaangażowaniu i pracy doradców, którzy wspierają rolników w ich codziennej pracy. Etos doradcy, specyfika pracy na roli, innowacyjność i łączenie nowoczesności z tradycją, to tylko niektóre z aspektów, które wybrzmiewały w prezentacjach każdego z wojewódzkich ośrodków współpracujących na rzecz promowania regionalnego rolnictwa i kultury wsi.

Wielkopolski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Poznaniu

Zdjęcia: WODR

Biuletyn Informacyjny nr 5–6/2025 (263) wydawany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Redagowany pod kierunkiem Iwony Ciechan, przy współpracy z kolegium redakcyjnym w składzie: Wojciech Adamczyk, Justyna Adamska, Dorota Białczak, Marek Cieśliński, Joanna Czapla, Nina Dobrzyńska, Waldemar Guba, Wanda Klepacka, Agnieszka Kłódkowska-Cieślakiewicz, Lidia Kostańska, Agata Łysakowska, Przemysław Saltarski, Łukasz Tomczak, Edyta Wieczorkiewicz-Dudek, Wojciech Wojtyra, Magdalena Zasępa

Opracowanie: Agnieszka Grzybowska. **Współpraca:** Alicja Daniluk-Jankowska. **Zdjęcia na I stronie okładki oraz stronie 1.:** MR.Stanek.Stock.adobe.com, Wojciech Lisiński.adobe.com

Redakcja: ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa; tel. 22 623 18 38

Łączność z czytelnikami: Biuro Prasowe MRiRW, ul. Wspólna 30, 00-930 Warszawa, e-mail: rzecznik.prasowy@minrol.gov.pl

Wersja internetowa: <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/opracowania-i-publikacje>; <https://www.gov.pl/web/arimr/publikacje>

ISSN 2719-5147. Podpisano do druku: 8 sierpnia 2025 r.

Nakład: 8000 egz. **Druk:** Zapol Sobczyk Spółka komandytowa, al. Piastów 42, 71-062 Szczecin

Redakcja wyraża zgodę na kopiowanie, reprodukowanie i rozpowszechnianie w celach niekomercyjnych, w całości lub w części, materiałów tekstowych. Podmiot korzystający z materiałów tekstowych opublikowanych na stronach czasopisma zobowiązany jest do zamieszczenia informacji o ich pochodzeniu

Zabronione jest kopiowanie, reprodukowanie i rozpowszechnianie materiałów graficznych, tj. ilustracji, rycin, zdjęć itp.

Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Zapraszamy do zapoznania się z najnowszą publikacją dla dzieci „Rybki, ryby i rybeczki z mórz i oceanów całego świata”, przygotowaną przez Departament Pomocy Technicznej w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

„Dobra książka to najlepszy z przyjaciół, ten sam dziś i na zawsze”*

To kolejna edycja tej niezwykle popularnej książeczki.

Tym razem krople słonej wody (Słonka) i słodkiej wody (Słodek) przeprowadzają czytelnika przez pełen tajemnic i ciekawostek świat ryb żyjących w morzach i oceanach całego świata. W naszej książeczce znajdziesz krzyżówki, łamigłówki i wiersze... oraz grę mistrzów.

Całości dopełniają ręcznie malowane grafiki 50 ryb słonowodnych.

W najnowszym wydaniu szczególne miejsce poświęcone jest programowi pn. **Fundusze Europejskie dla Rybactwa**, współfinansowanemu z Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury (EFMRA) oraz budżetu państwa, który w najbliższych latach będzie wspierał polskie rybactwo.

Fundusze Europejskie

dla Rybactwa

Po więcej informacji o EFMRA, programie oraz o naszych polskich rybach, Słodek i Słonka zapraszają do książeczki oraz na stronę www.rybactwo.gov.pl

Program Fundusze Europejskie dla Rybactwa

Instytucja Zarządzająca
– Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Instytucja Pośrednicząca
– Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji
Rolnictwa

Szukasz dofinansowania na realizację swojego pomysłu?

Dowiedz się więcej na stronie programu **Fundusze Europejskie dla Rybactwa**.

* Cyt. Martin Tupper

ZEROOO

VII Ogólnopolski Konkurs Filmowy dla Młodzieży
„Moja Wizja Zero: dobrostan rolnika – zdrowy styl życia”

2025

KONKURS FILMOWY DLA MŁODZIEŻY

Nakręć film i wyślij do 30.09.2025 r.:
Wizjazero@krus.gov.pl

Patronat Honorowy

Minister Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

Organizatorzy:

Ministerstwo Rolnictwa
i Rozwoju Wsi

